

نۆپەراسیونا سەربازی یا تورکیا ل کوردستانا عیراقي 15 تەباخي 1986

خواندنه کا میژووی

پیروز عبدالله بشار^{1*} و هوگر طاهر توفیق²

¹ پشکا میژوو، کولیزا زانستین مروّقیه‌تی، زانکویا زاخو، کوردستان-عیراق.

(beroz.bashar@uoz.edu.krd)

² پشکا کوردناسی، کولیژا زمانان، زانکویا نه وروز، کوردستان-عیراق.

(hoger.taher@nawroz.edu.krd)

تاريخ الاستلام: 2024/09 تاريخ القبول: 2024/11 تاريخ النشر: 2025/03 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2025.13.1.1487>

يُؤخّته:

سیاسەتا تورکیا هەمبەر بزاڤا کوردی ل کوردستانا عیراقی ئیک ژ بابەتین گرنګ د میژوویا بزاڤا رزگاربخوازا کوردیدا دهێته ههژمارتن، ب تایبەتی ژبەرکو بزاڤا کوردی یا کوردستانا عیراقی کاریگەری ل سەر بزاڤا نەتەوییی بین پارچین دی بین کوردستانێ ههیه، گرنګیا ئەقی بابەتی د ئەوئ چەندئ دایه ههلسەنگاندنا سیاسەت و سترا تاجیا تورکیا هەمبەر بزاڤا کوردی دکت و فەکۆلینێ ل سەر نەگەرین نەجامداننا ئۆپەر اسپۆنا سەربازی ل دەقەرین سنووری بین کوردستانا عیراقی و کارفەدانین ل دور ئەقی چەندئ دکت، لەوړا تورکیا گرنګیەکا زۆر ب بەرژموەندین ئابووری بین تورکیا ل کوردستانا عیراقی دابوو و ل سەر ئەقی بنەمای سەرمەدەری ل گەل کوردان ب گشتی و کوردستانا عیراقی ب تایبەتی دکر هەر ژبەر ئەقی مەرممئ نیزیکبوون دناقبەرا عیراق و تورکیادا پیدابوو، هەروەسا رۆلی عیراقی و فاکتەرئ شەری عیراق-ئیرانی د چارچووقی سیاسەتا تورکیادا هاتیە هەلسەنگاندن. د ئەقی فەکۆلینیدا بەرسف ل سەر ئەفان پرسیارن هاتیەدان، ئایا کارتیکرنا سیاسەتا تورکیا ل سەر بزاڤا کوردی هەبوویه؟ و ب ئەقی کارتیکرنئ مایتیکرن د کاروبارین نافخویدا کرییه ؟ پێشەچوونین د بزاڤا کوردیدا مەترسی ل سەر بەرژموەندی و ئیکەتیا ئاخا تورکیا کرییه؟ ئەجامین ئۆپەر اسپونئ ل سەر دەقەرین کوردی بین سنووری چ بوون؟ و هەلوێستئ نافخو و دەرڤە هەمبەر ئەقی مایتیکرنا تورکیا یا سەربازی ب چ رەنګی بوو؟، ب فی رەنګی ئەف بابەتە هاتیە هەلبژارتن دا کو فەکۆلینەکا میژوویی ل سەر رەوشا کوردان و چەندانیا کارتیکرنا سیاسەتا تورکیا ل سەر ئەوان بەیتە رۆنکر.

پەقیق سەرەکی: سیاسەت تورکيا، ئۆيەر اسیونا سەر بازی، بزاڤا کوردی، کوردستانا عیراقی، عیراق و ئیران.

1. پیشہ کی

بزاڤا کوردی ل کوردستانا عیراقی ژ نالیی همریمقه کیشیهکا کاریگه ربوو و د مومبیی شهرئ عیراق-ئیرانیدا (1980-1988) پیشه‌چوونین گرنگ ب خومفهدیتوو و شیابوو ئەفی بارودوخی همریمی ب دهلیفه ببینییت و د بهرژوموندا بزاڤا کوردیدا بکارببینییت، د فی چارچوویدا کوردان ب هاریکاریا ئیرانی گه‌له‌ک ده‌قه‌رین کوردی کونترول کرپوون و ل سهر هیزین عیراقی سهرکه‌فتبوون، به‌ئی ئەف پیشه‌هاتین ل کوردستانا عیراقی کارتیکرن ل هه‌ستی ناهه‌می ل پارچین دی بین کوردستانای کرپوو و ببوو جهی مه‌ترسیی ل ده‌ف حکومه‌تا نورکیا ژ بهر هه‌بوونا بزاڤا کوردی و پارچا هه‌ره مه‌زن یا کوردستانئ ل تورکیا و هه‌بوونا بزاڤین پارتا کارکه‌رین کوردستانئ (په‌که‌که) ل سهر سنوورئ تورکیا-کوردستانا عیراقی، تایه‌ت د ئەفی مومبیدا په‌یومدی و ریککه‌فتن دناقه‌را بارت، دیموکراته، کوردستان و بارتا کارکه‌رین کوردستانیدا

2.1 گرنگیا فہم کو لینی:

گرنگیا فمکولینئی نهوه کو تورکيا زیدمتر ژ بمری هینگی
دوبچوونهکا زور ل بزاځا کوردی و پیشهاتین وی کر به و نهغه
بوویه نمگر سیاسهتهکا سمر بازی ب رېقهیمهت و ب شیومهکئی
راستهوخو ماییتیکرنی د بزاځا کوردیدا ژ دمرقمی سنووری
تورکیدادا بکمت، بملی یا ژ همیمی گرننگتر نهوه نمگر چ بوون
تورکيا د ئمفی ماوهیددا سیاسهتهکا ب فی رنگی ب رېقهیمهت،
ئمف حنده دبار دکمت کو بزاځا کوردی د ئمفی ماوهیددا زور

* قہکولہ ری بہر برس۔

بەلگەنامە و روژنامەیین تورکی ب تایبەتی روژنامەیا جومھوریەت Cumhuriyet و میللیەت Milliyet کو روژنامەیین گرنگ بین تورکیا بووینە و رویدانین ب سیاسەتا دەرڤە یا تورکیا پەیموئەندیدار تیدا ھاتینە بەلاقەر، دیسان روژنامەیین کوردی وەکو (اخبار کردستان، الشرارە) د بیاڤی ھەلوێستێ کورداندا مفا ژئ ھاتیە وەرگرتن، پەرتووکی ب کوردی وەکو پەرتووکا (بارزانی و بزوتتەوی زەگاریخواری کورد شورشێ گولان 1975-1990) یا دانەر مەسعود بارزانی زانیاریین گرنگ ل دور سیاسەتا تورکیا و ھەلوێستێ پارتی دیموکراتی کوردستان ھاتینە دیارکرن و پەرتووکا (بزاقی زەگاریخواری نەتەوی کورد لە کوردستانی عێراق لە سالەکانی جەنگی عێراق-ئێران دا 1980-1988) یا دانەر عەلی تەتەر نێرووی زانیاری ل دور رویدانین د ماوەیی شەڕی عێراق-ئێران ھاتیە دیارکرن.

2. نەگەرین نەجامدانان ئۆپەراسیۆنا سەربازی یا تورکیا ل گوندین کەشانی، شیلان، نەزەر، ھەفتەمین، سنات ل 15 تەباخا 1986

ئۆپەراسیۆنا سەربازی یا تورکیا ل 15 تەباخی 1986 ئۆپەراسیۆنا دووئ یا تورکیا یە پشتی ئۆپەراسیۆنا گولانا سالا 1983، ئۆپەراسیۆن ب ھێرشەکا ئەسمانی ل سنووری دناڤەرا ئامیدی و زاخودا ل چەند گوندین کەشان، شیلان، نەزەر، ھەفتەمین و سنات دکەڤە سنووری قەزا زاخودا بۆ ماوەیی 15 خولەکان ب دەھ فروکەیین جەنگی بین فانتوم ھاتە نەجامدان، بەلێ چ زیانین گیانی نەبوون و ب تنێ و زیان ب مولک و مالین خەلکی گوندی کەفتبوون (Cumhuriyet, 22262,16) Augustos 1986؛ اخبار کردستان، 147، اب 1986

تورکیا د نەجامدانان ئەڤی کریارا سەربازیدا چەند نەگەر و مەرمەین سیاسی و ئابووری ھەبوون، بزاقا کوردی ئێک ژ نەگەرئ نەجامدانان ئۆپەراسیۆنا سەربازی یا تورکیا بۆ سەر کوردستانا عێراقی بوو، تایبەت بەرفەرەھبوونا چالاکیین کوردان و سەرکەڤتین ل سەر سوپایی عێراقی و کۆنترۆل و بەھیزبوونا کوردان ل کوردستانا عێراقی مەترسی ل دەڤ تورکیا پەیدا کر و ئەڤی چەندئ تورکیا پالدا بۆ نەجامدانان ئۆپەراسیۆنی دا کو ب ئەڤی ریکی بزاقین کوردان سنووردار بکەن و ریک ل وەرارا بزاقا کوردان بگرت، تایبەت وەسا دھاتە دیتن بەھیزبوونا کوردان ل کوردستانا عێراقی کوردان زیدەتر نیزیکی پترۆلا کەرکووکی دکەت، دیسان ھەڤسەنگیا پەیموئەندین دناڤەرا تورکیا و ئێران و عێراقیدا بابەتی ھەرە گرنگ ھێلا پترۆلی یا (کەرکووک-یومورتالک) بوو و ئێرانی ئەڤ بابەتە وەکو گەڤ دژی عێراق و تورکیا بکاردینا لەمرا د ماوەیی شەڕی عێراق-ئێرانیدا، تورکیا ژ نیزیکی دویڤچوونا لقین ئێرانی ل کوردستانا عێراقی دکر و ب دیتنا حکومەتا تورکیا ئێران و کورد پێڤڤە بزاقان بۆ سەر کەرکووکی نەجام ددن و د میدیایا تورکیدا ئامارە ب ئەقان لقینان دھاتەمان، دەمی ل 11 ی ئاداری 1985 بەغدا ژ لای ئێرانیدا ھاتە بۆمبەبارانکر و ل روژا پاشتر 12 ی ئاداری عێراقی تەھران بۆمبەبارانکر، پشتی دەمژمیرەکی ب ئەڤی ھیرشی ئێرانی ھیرشی جەئ دەستپێکا ھێلا پترۆلی (کەرکووک-یومورتالک) کر و ئەڤە جەئ ھەناردەکرنا پترۆلی بۆ تورکیا بوو و تورکیا ژ ئەقان لقینان نیگەرمان بوو و د دیت ئەڤ چەندە ب مەترسی ل سەر بەرژموندین تورکیا (Cumhuriyet, 21748,13 Mart 1985)

پێشڤە چوو و رووبەری ل ژێر دەستەھلاتا کوردان بەرفەرەتر بوو و تورکیا ھزر د وئ چەندیدا کر ئەگەر ئەڤ پێشڤەچوونە بەردەوام بیت و کورد ئاستەکی سیاسی ل کوردستانا عێراقی وەرەگرن دئ بیتە مەترسی ل سەر بەرژموندین سیاسی و ئابووری بین تورکیا، ھەروەسا ئەڤ رویدانە ل ھەردوو دەولەتین دراوسی دھاتنە نەجامدان و ژ نیزیکی جەئ گرنگیدانا تورکیا بووینە، لەمرا روونکرنا ئەڤی روێ راستەڤینە بی سیاسەتا تورکیا د ئەڤی ماوەیدا دئ ھاریکاربیت بۆ تێگەشتنا رویدانین دوزا کوردی و ھەڤسەنگیا سیاسی یا دەولەتین ھەریە.

3.1 نارمانجا ڤەکوئینی:

نارمانجا ڤەکوئینی ئەو مەرمەین سیاسی بین تورکیا د چارچووڤی ئۆپەراسیۆنا سەربازیدا و ئەگەرئ راستەڤینە ل پشیت ئەڤی ئۆپەراسیۆنی بەینە روونکر، ھەروەسا چەنداتیا کاریگەریا ئەڤی چەندئ ل سەر بزاقا کوردی ل کوردستانا عێراقی بەینە ھەلسەنگاندن ژ بەرکو د ئەڤی ماوەیدا پێشھاتین گرنگ د ئالیی لایەنین کوردی دا پەیدا بوو و پارتین کوردی ئاشت بوون و ھەر ئەڤە دیتە ئێک ژ فاکتەرین بەیز بۆ تورکیا کو بزاقا کوردی لاواز بکەن، ھەروەسا پشیتەستنا تورکیا ل گەل عێراقی بۆ ئەڤی سیاسەتی ل سەر چ بنەما بوو و بەرژموندین ھەردوو وەلاتان و کاریگەریا ل سەر بزاقا کوردی بەینە دیارکرن.

4.1 ریبازا ڤەکوئینی:

د ئەڤی ڤەکوئینیدا ریبازا (خواندەکا میژوویی) بۆ روونکرنا سیاسەتا تورکیا ھەمبەر بزاقا کوردی د چارچووڤی ئۆپەراسیۆنا سەربازیدا ھاتیە پەیموکر و ب ڤی ریکی رویدانین ب سیاسەتا تورکیا ڤەکوئینی ب دروستی دئ ھینە روونکر.

5.1 پلانا ڤەکوئینی:

ئەڤ ڤەکوئینە ژ دیارکرن سیاسەتا تورکیا و مایتیکرنا وئ یا سەربازی ل کوردستانا عێراقی پێکدھیت و تیدا باس ل (نەگەرین نەجامدانان ئۆپەراسیۆنا سەربازی ل گوندین کەشانی، شیلان، نەزەر، ھەفتەمین، سنات ل 15 تەباخی 1986) و فاکتەرین پێشومخت بووینە پالەدەر بۆ تورکیا کو ڤی ئۆپەراسیۆنی نەجام بەت ھاتیەکر ئەرزی دیارکرن رویدانین شەڕی عێراق-ئێرانی و پێشڤەچوونین د بزاقا کوردیدا پەیدا بووین، ھەروەسا باس ل (رەنگەدانان ناڤخو و دەرڤە یا ئۆپەراسیۆنی) و ھەلوێستین ھەمبەر ئەڤی ئۆپەراسیۆنی ھاتینەکر.

6.1 ناریشە و ژیدەرین ڤەکوئینی:

ئەڤ بابەتە د ڤەکوئینین زانستیدا ب تێروتەسەلی نەھاتیە شروڤەکر و بابەتەکی نە روون و ئاشکەرایە لەمرا ئەگەرین و نەجامین ل پشیت ئەڤی ئۆپەراسیۆنی نەھاتیە زانین؛ چونکی پیرانیا ژیدەری ڤەکوئینی ب زمانێ تورکی و نەرشیقین روژنامە و بەلگەنامەیین تورکینە و پێدڤی ب دویڤچوون و وەرگیرانن و ب ریکا ئەڤی ڤەکوئینی پێکول ھاتیەکر ب شۆیەمەکی دروست ئەگەرین سیاسەت و ئۆپەراسیۆنین تورکیا و نەجامین ئەرۆ بەینە شروڤەکر، ب مەرمەما نەجامدانان ئەڤی ڤەکوئینی پشیتەستن ل سەر ریزەکا ژیدەرین جوراوجور ھاتیەکر وەکو

بيلالين يى توركييا د شهريداكر و دياركر همدوو دولت دوستن و پيوهنديين بهردوام ل گهل توركييا همنه(سليم، 2017، 110)

تۈركىيە پېشومخت بىر ھەقىقەت بۇ ئەنجامدانا ئۆپەراسىيۇنىڭ سىرتىدا، ۋە 24 چىرايىدە 1985 ئى رايونىدا (Necdet Tezel) (ئەجدەت تەزلە) بىر سىرتىدا شەندەكى سىرتىدا ھەممى بۇ بەددا ئەنجام دا، ۋە بابىتى سىرتىدا يى قى سىرتىدا كوردىستانا عىراقى ۋە سىرتىدا تۈركىيە ۋە د ھەقى سىرتىدا ئەندە ھەقىتىن سىياسى ۋە دانۇستاندا ل دور كىشىيان ئەنجام دابوون، ھەروھسا راگەھاندېوون ھەندەك بىر ھەقىقەت خۇ پاراستى ل دور كىشىيىن ئەتمەي يىن ھىزىن دىرى عىراقى ئانكو كىشىيىن كوردان ل سىرتىدا سىرتىدا تۈركىيە-عىراقى ھاتىنە ۋە مەگىرى ۋە مەگىرى رىكىن خۇ پاراستى لايى تۈركىيە دووبارە خۇ رىكىستانا بىزاقا كوردى ل كوردىستانا عىراقى بوو (Cumhuriyet, 22000,25 Kasım 1985)، ئانكو دۇزا كوردى ۋە گوماندا دامىز راندانا دەولەت كوردى بىو مەگىرى تۈركىيە ھەست ب مەترىيا كوردى ل سىرتىدا دابەشېوونا تۈركىيە بىكەت ۋە ئەفە ئىك ژ پالەدى ئەنجامدانا ئەفە ئۆپەراسىيۇنى بوو (نەقى نۇزاد، 2009، 115)

هیزین پېشمەرگه‌ی ل دسپتېنکا سالا 1986 ئی ژمارمیهک چالاکیین مه‌زن یین له‌شکمری نه‌جام دان ب تاییه‌تی ل ده‌قرا به‌ه‌دینان و حکومه‌ت تووشی شه‌سه‌نتی بوو، ل شوباتا سالا 1986 ئی هیزین پېشمەرگه‌ی ب توندی باره‌گایین فرقه‌یا 38 یا رژیمه‌ عیراقی ل زاخو توپیارانکر و هیزشی چه‌ندین بار هه‌لگر و ترومیلین سه‌ربازی یین عیراقی کرن (بارزانی، 2021، 39)، ل سالا 1986 باس ل بزاقین پېشمەرگه‌ی و گه‌فا نه‌قان بزاقان ل سه‌ر به‌رزه‌ مه‌ندیین تورکی هاته‌کرن، د ده‌نگو باسه‌کی د روژنامه‌یا جومه‌وریه‌ت یا تورکیدا ل شوباتا 1986 ئی باس ل مه‌ترسیا ل سه‌ر هیلا پترولی (که‌رکوک-یومورتالک) دکر، تېدا دیارکربوو کو عیراق ژ لایه‌کېشه‌ شه‌ری ل گه‌ل ئیرانی دکه‌ت و ژ لایه‌کی دیفه‌ شه‌ری ل گه‌ل پېشمەرگه‌یین کورد دکه‌ت و نامه‌زه‌ ب نه‌وی چه‌ندی دا کو عه‌ردی ژیر کونترولا پارته‌ی دیموکراتی کوردستان ژ سالا 1981 ئی هه‌تا سالا 1986 ئی بوویه‌ سی جار هندی رووبه‌ری به‌ری هینگی و عیراقی نیزیکی (160000) سه‌رباز ژ به‌رمیه‌ی شه‌ری ل گه‌ل ئیرانی ژبو به‌رهنه‌گاریا کوردان فه‌کیشایه‌، هه‌روه‌سا د گوتاریدا نامه‌زه‌ ب ئه‌وان هاریکاریین چه‌کی یین بو کوردان ده‌ینه‌ پېشکېشکرن هاتبوودان، و دیارکربوو کو سواریا و لیبیا هاریکاریا چه‌کی بو کوردان دکه‌ن و نه‌فه‌ بوویه‌ نه‌گه‌ر ژ لایه‌ی جوړی چه‌کی فه‌ ب شیه‌یه‌کی به‌رچا‌ف پېش به‌قف و نه‌فه‌ بوویه‌ مه‌ترسی بو حکومه‌تا عیراقی کو رهنه‌گه‌ کورد د ده‌مه‌کی نیزیکیا بگه‌ه‌نه‌وی ئاستی هیزشان بکه‌نه‌ سه‌ر ریکا به‌غدا بو تورکیا و هیلا پترولی (که‌رکوک-یومورتالک)، هه‌روه‌سا دیاردبیت کو هایداری گرنگیا پترول و که‌رکوک نه‌ کو مه‌زنترین کیشیه‌ د نا‌قه‌را حکومه‌تا عیراقی و کوردان دا و دیارکربوو: "نه‌گه‌ر کورد ب نه‌فی رهنگی به‌یز بن و چالاکیین خوه‌ به‌رفره‌ بکه‌ن دویر نینه‌ هیزشی هیلا پترولی ژ ی بکه‌ن نه‌وا کورد دبیین مافی نه‌وانه‌ بده‌ست خوه‌فه‌ ببین؛ چونکی کورد دبیین که‌رکوک یا کوردانه‌"

(Cumhuriyet, 22083,16 Şubat 1986)

د راپورتمکا هو الگيريبيا نهمريکي (CIA) دا ل کانونو دووئ 1985 ئ هاتبوو ديارکرن کو شورمشا کوردی ل سمر سنوورئ عيراق – تورکيا ب شيوهميکي توند بهرف بهيزبوونئ چوويه و کوردين تورکيا ب شيوهميکي بهيز پشتهفانيا شورمشا کوردی ل عيراقئ بکن و نهف چمنده بوويه ممترسی ل دهف حکومتا تورکيا تاييبت نهف پشتهفانيه بهرف زیدهبوونئ چوو بوو ل 23 گولانا 1985 ئ دا هاته ديارکرن کولاندين ل عيراقئ ب ترس کمفنيه و حکومتا عيراقئ برياردا بوو هيرشهکا بهرفره همر ژ رهواندوژ تا زاخو بکمه سمر هيزين کوردی داکو کوردان ژ دهقرين ثومان دهر بکن، سمرهراي همبوونا بزاقا کوردی د ناخفويا تورکيادا ل نهوی دهمی تورکيا زور ژ بزاقا کوردی ل عيراقئ د ترسيا و هزردير دئ بيته نهگمري بهرفره همبوونا بزاقا کوردی د ناخفويا تورکيادا، ل دويف ديارکرن نهفئ راپورتئ نهف د دهمکيدا بوو ئيراني پشتهفانيا بزاقا کوردی ل عيراقئ دژي بهغدا دکر، و ل دور ترسا تورکيا ژ کاريگمريا بزاقا کوردی يا عيراقئ ل سمر کوردين تورکيا پشت راست کربوو کو کوردين عيراقئ چ ممترسیان نائيخته سمر نيمناهيا تورکيا (CIA, 24 May, 1985)، واته ژ بهرکو دمولمتين روژنافايي پشتهفانيا عيراقئ دکرن لهورا د راگه هاندنيدا رويدان مهن دکرن ب تاييتمی "هوکاری کوردی" د شهریدا.

هەر ژ سالا 1985 تورکیا ژ بهری هینگێ زیدمتر ههست ب مەترسیا دهلەتا کوردی دکر و د روژنامەیین تورکیادا ئاماژە ب وئ چەندئ دابوون کو بزاقئین کوردان بهرفرهه بووینه و گومانا دامەزراندنا دهلەتا کوردی ل دهف تورکیا ژ بهری هینگێ زیدمتر ببوو، ههروهسا خالا دیتەر یا گرننگ ئهوبوو بهرفرهه ببوون و بهیزبوونا بزاقا کوردی ب دیتنا تورکیا مەترسی بوو ل سەر ئیکەمتیا ناخا تورکیا؛ چونکی دبیته ئهگەرئ قەژاندنا بزاقا کوردی ل تورکیا ههروهسا د بوویه مەترسی ل بهرژومەندیین تورکیا بین پترولئ ل عیراقئ تایبەت هیلا پترولئ (کەرکووک-یومورتالک) کو گرنگیهکا مەزن بو تورکیا هیه، ل 16 ی ئهیلولئ 1985 ئ د روژنامیا جوهوریەت دا باس ل نهفئ چەندئ کربوو و دیارکربوو بارزانی دئ ل گهل ئیرائ ههقارین هەتا ژنافیرنا رژیما عیراقئ و ههردوو لایەن ل کوردستانا عیراقئ دهستههلاتدارن هەتا وی ئاستی حکومتا عیراقئ ژ بهر مەترسیا ل سەر هیلا پترولئ هیزین سەربازی ل کەرکووکئ ل هیلا پترول عیراق- تورکیا دامەزراندینه (Cumhuriyet, 21930, 16 Eylül 1985).

تورکیا زۆر ب هوشیاری سمر دهری ل گهل بابهنی
 بهر ژومهن دین پترولی بین تورکیا ل کوردستانا عیراقی دکر،
 دهمی گهل ل سهر هینا پرولی زیدهبوی ل سالا 1985
 تورگوت نوزالی پهیمهک ب ریکا بالیوزین عیراق و نیرانی ل
 ئەنقهره گهانهه بهرپرستین وان و تیدا داخواز ژ همدوو
 وهلاتان کر هینان پترولی ب پاریزن، ههر ژ بهر توندبونا
 شهری و مەترسیا ل سهر بهر ژومهن دین تورکی، تورکیا
 ناقهنگیری دکر و زۆر پیکول دکر شهر بهینه راومستاندن بهلی
 ژ بهر کو شهر گه هشتبوو ئاستهکی د شیانین تورکیادا نهبوو
 ناقهنگیری بکمت، بو نهفی مهرمی ل کانونا نیکی 1985
 وزیر دهلعتی (مستهفا تیناز تیتیز Mustafa Tınaz
 Titiz) سهر دانا تههرانی کر و دووباتی ل سهر هملویستی

زیدمدر لهورا بهرهمهفین ریکگرتن ل ئەفی چەندئ ل تورکیا دهاتنهکرن و گومانا ئوپراسیۆنی د پلانین تورکیادا پەیدا کر و تورکیا دیاردکر کوردان مەزنترین سەرکەفتنا چەند سالین بوری تومارکریه، هەروەسا د ئەفی دنگوباسی د رۆژنامیدا باس ل ئەوان پێشبینیان هاتبوو کە ئەگەر کورد هێرشێ هێلا پترۆلی بکەت دئ تورکیا پست بەستن ب ریکەفتنا ل گەل عیراقی ئوپراسیۆنەکا بهرفەرە بۆ کوردستانی ئەنجام دەت (Cumhuriyet, 22180, 24 Mayıs 1986).

ل چریا ئیکی 1986 ئ هیزین کوردی ب هەفکاری ل گەل هیزین ئیرانی هێرشێ دامەزراویا پترۆلی ل کەرکووکی کربوون، و ل چریا دووی 1986 ئ ل تورکیا هاتە راگەهاندن هیزین ئیرانی و پێشمەرگەیی د ئوپراسیۆنەکا هەفیشک دا ب ناڤی (فەتخ-3) ریکا تورکیا-عیراقی بۆ هاتن و چوونی گرتن و بنگەهێ (38) عیراقی یی پاراستنا هێلا پترۆلی (کەرکووک-یومورتالک) ژناڤەرن، ئەف ئوپراسیۆنە ل دشتین زاخو و مووسل و هەولێری پێشەچوون و زیانین مەزن گەهاندنە هیزین عیراقی، هەروەسا تورکیا دنگوباسین ئەفان پێشەهاتان ژ رادیویا دنگی کومارا نیسلا می یا ئیرانی وەرەگرتن و بەلافەکرن و دا دیارکرن هیزین ئیران و هیزین کوردان ل 13 ی چریا دووی 1986 ئ هیزین ئیرانی و کورد ب ئوپراسیۆنەکی رابووینە و هیزین کوردان ل دەفەرا زاخو باژیر دورپێچ کریه و ل بلنداهیا گەلی ریکا نافەهولەتی یا تورکیا-عیراقی ریک گرتینە و د شەری نافەهرا هیزین هەفیشک و هیزین عیراقیدا هژمارەکا زۆر ئەفسەر و سەربازین عیراقی هاتتە کوشتن بەرامبەر ئەفی چەندئ عیراقی ب فروکیان هێرشێ زاخو و گوندین دەورەبەری زاخوکر، د ئەنجامدا خەلکی سفیل گیانی خوە ژدەست دان (Cumhuriyet, 22352, 17 Kasım 1986)، هەروەسا د دنگوباسەکی دیترا دیارکربو پێشمەرگەیین پارتی هێرشێ ترومبیلین بارهەلگر ل سەر ریکا تورکیا-عیراقی کریه و ئەف ترومبیلە بیانی بوون و تورکیا ژ نیزیك دویچوونا ئەفان بزاقان دکر (Cumhuriyet, 22355, 20 Kasım 1986)، دیسان ئەف پێشەهاتە د راپورتەکا (CIA) دا ل چریا دووی 1986 ئ هاتیە دیارکرن کۆ تورکیا ژ کارتیکرنا سەرکەفتنا شورش کوردی ل عیراقی دترسیا، ژبەر هەندئ هەفکاری ل گەل عیراقی کربوو بۆ ژناڤەرن چالاکیین شورشگێڕین کوردی ل عیراقی و ریکی ل چوونا چەکی بۆ کوردان بگریت (CIA, 7 November, 1986).

نارمانجا تورکیا ژ ئەنجامدانا ئوپراسیۆنا سەربازی ل کوردستانا عیراقی نە بئتی پەيوەندی ب پەکەکی فە هەبوو، بەلکو راستەوخو پەيوەندی ب سیاسەتا تورکیا هەمبەر بزاقا کوردی ل دەفەری هەبوو، هەرچەندە پەکەکی کوردستانا عیراقی وەک گورمپانا شەری بکارنەئینابوو بئتی ل ویری هیزین خوە پەروەردەکر، بەلێ تورکیا کێشەیا هەبوونا پەکەکی ل کوردستانا عیراقی وەک بەهانیە فشاری بکارنەئینابوو و د راستیدا نارمانجین تورکیا ژ ئەفان ئوپراسیۆنان پێکەهین ژ هەندە نارمانجین دی، ئیک ژ ئەوان ریکگری کە ل گومانا دامەزراندنا حکومەتا سەربەخوفا کوردی چونکی پشکەک ژ سیاسەتا نەئەوی یا تورکیا ل رۆژەهلاتا نافین ل سەر بنەمای دژایەتیکرنا دامەزراندنا هەر جورە دەستەهلاتەکا کوردی دارێژتیە، تورکیا نیگەرانه ژ وئ چەندئ دەولەتەکا کوردی بەهێتە دامەزراندن کۆ داخوازا دەفەری کوردی ل تورکیا بکەت

هەروەسا د رۆژنامەیا تورکیادا ل 24 ی شوباتی 1986 ئ هاتە بەلافەکرن پێشمەرگەیین پارتی دیموکراتی کوردستان هێرشێ بنکەیا سەربازی ل باژیری زاخو ل سەر سنووری تورکیا و هێرشێ ریکا سنووری یا عیراق-تورکیا کریه و ترومبیلین بارهەلگرین بیانی بوونە نارمانجا ئەفان هێرشان، پستی فی هێرشێ پارتی دیموکراتی کوردستان راگەهاندبوو ریکا سنووری عیراق-تورکیا د مەترسیی دا یه و پێدقیه نەهیتە بکارنیشان، ئەنجامدانا ئەفان بزاقان ژلای پارتیی فە تورکیا بەرهف وئ چەندئ بر کۆ هیزا کوردان و قەبارەیی بزاقین ئەوان بەرفەرە بووینە و دیارکربوو: " دبیت پێشمەرگە پستی فەن چالاکیان بەرهف کەرکووکی بچیت و هێلا پترۆلی بکەتە نارمانجا خوە و ئەف چەندە دبیتە گەف ل سەر بەرژموندین تورکیا یین نابووری ئەفە نە ب تئ ترسا عیراقی یه بەلکو د هەمان دەمدا مەترسییه ل سەر تورکیا ژ؛ چونکی هەر گەفەکا ل سەر کەرکووکی گەفە ل سەر بەرژموندین نابووری یین تورکیا" (Cumhuriyet, 22091, 24 Şubat 1986)، ژبەر ئەفی چەندئ تورگوت ئوزال (Turgut Özal) (1983-1989) ب سەرۆکتایا شانەکی ل نادارا 1986 ئ سەرمەدانا عیراقی کر و دانوستاندن ل دور هەفکاری و پەيوەندیین هەردوولایان کەرن (BKKTG, no:114-1986, 18.3.1986).

د بەردەوامیا چالاکیین هیزین پێشمەرگەیین پارتی ل دەفەرا بەهەدیان ئەنجام داین ل گولانا 1986 ئ پێشمەرگەیی هێرشێ ناحیا مانگیشکی کۆ خالەکا ستراتیجییە ل باکووری دهوکی و دناڤەرا زاخو و دهوک و ئامیدی دایه و شیاوون مانگیشکی بگرن و ل 14 گولانی 1986 ئ پێشمەرگەیی هێرشەکا مەزن بۆ سەر نافەندا ناحیه و پولیس و بارهگایی سوپایی بەغدا کر و هەمی گرتن و بەهنگاریا بارهگایی ئەمنی تووشی شکەستنی کەرن و چەند چەمکدارین حکومەتی گەهەشتە دناڤ ریزین شورشێ و هژمارەکا زۆر ئیخسیرکەرن، چەند چەمەرین رژیمی ل نیزیك مانگیشکی گرتن و سەرەرای هێرشا حکومەتی نەشیان چ سەرکەفتنا ل سەر پێشمەرگەیی بین و ئەف چالاکیه ل وی دەمیدا سەرکەفتنا مەزن بۆ پارتی و شورشێ هاتبوو هەژمارتن و دنگەفەدان هەبوو، ب ئەفی رەنگی گەهەشتە سنووری لقا ئیک یا پارتی دیموکراتی کوردستان واته نیزیکی سنووری تورکیا بوون و کوردان دەستەهلاتا خوە ل دەفەری سنووری یین تورکیا بهیزکر و ب شەف و ئیڤاران هەمی ریکین سەرەکی ل ژیر کۆنترولا پێشمەرگەیی دا بوون (نێروەیی، 2019، 396)، ئەفی چەندئ دنگەفەدان ل تورکیا پەیدا کر و ئەف رویدانه د راگەهاندنن تورکیادا ب شێوهیەکی بهرفەرەتر و زیدەتر هاتە دیارکرن و ئەفە دبیتە ئیک ژ ئەگەری نازراندنا تورکیا بۆ ئەنجامدانا ئوپراسیۆنەکی. د رۆژناما جومهوریەت یا تورکیادا ل گولانا 1986 ئ هاتە دیارکرن پارتیی ب بهرفەرەهیا نیزیکی (500 کەم) عەردی ل سەر دەفەرا ژیر کۆنترولا خوە زیدەکریه و ب (سەدان) سەربازین عیراقی ئیخسیرکریه و ب ئەفی چەندئ ب شێوهیەکی راستەوخو ریکا سنووری یا عیراق-تورکیا کەفتە د مەترسیی دا (Cumhuriyet, 22174, 18 Mayıs 1986)، هاتیە زانین پستی ئەفان سەرکەفتنن پێشمەرگەیی ل سەر سوپایی عیراقی تورکیا ژ نیزیك دویچوونا بزاقین کوردان ل عیراقی دکر و هەر پینگەفەکا یان پێشەچوونەکا لقیین کوردان بهیزبکەت مەترسیا ل سەر هێلا پترۆلی و کارتیکرنا ل سەر کوردین تورکیا

و تاییهت ئەف دەرلەتە هەقیەیمانیاروژ ئافا (ئەوروپا و ئەمریکا) بێت و ژلایی پترۆل و کێشەیین ئیمناهیێ قە هەقیەیمانی ئەمریکا و روژ ئافا بێت دێ گرنگیا تورکیا کیم کەت، هەروەسا ئارمانجا دیتەر حەزا تورکیا بۆ دەستقەئینانا ویلايەتا مەوسلە ئانکو حەزا سیاسیی یا تورکیا بۆ داگیرکەرنا ناخا کوردستانا عیراقی، سەرەرای ئەفان هوکاران تورکیا دقیت ژلایی سەربازی و سیاسیی قە یا بهیز بێت ل دەقەرئ دا کو بشیت ب هیزا خوە یا سەربازی رێک ل دەولەتا سەربەخو یا کوردی بگریت (روژ هەلاتی، 4، چریا دوئی 2006، 9)، ژلایەکی دیقە عیراقی نەدشیا کونترۆلی ل سەر بزاقا کوردی ل عیراقی بکەت لەورا ئەقە هێلا ب هێقا سوپایی تورکیا قە و ژبەر هندی روناھیا کەسک بۆ تورکیا هەلکر ل دەمی پیدقی ئۆپەراسیۆنی ئەنجام دەت و مایتیکرێ بکەت و ئەقە ل دویف بەرژ موندیا عیراقی بوو (الیما، 1999، 130)

ئیک ژ هوکارین ئۆپەراسیۆنی ئەبوو تورکیا دقیا هەقسەنگیا نافخو یا تورکیا ب پارێزیت و جەماوەرێ خوە رازی بکەت، رایا گشتی یا تورکیا داخوازا ئۆپەراسیۆنا سەربازی دکر (روژ هەلاتی، 4، چریا دوئی 2006، 17)، ژلایی سەربازی قە سەربازین تورکیا هەمی دەمان ل تورکیا بالا دەستن، ژمەرالین تورک ل ژیر ئالایا پشتگیریا حکومەتا تورکیا و پابەندبوون ب میرانا کەمال ئەتاتورکی ئەقە چەندە وەکو کارتەکی دەستێ ئەواندا بوو و ب درێژیا سالتین رابردوی سێ جارن سوپایی تورکیا کۆدەتایا سەربازی ل سالتین 1960 و 1971 و 1980 ئ ئەنجام دابوو و حکومەت روخاندبوو لەورا سوپایی تورکیا و بریارا وئ بۆ ئۆپەراسیۆنی ل کوردستانا عیراقی، ئەقە پینگا قە جورەکی رووبەر و بوونا حکومەتا تورکیا بۆ چارەسەرکەرنا کێشەیین نافخو و فشارا سەربازی (نیکبخت، 7، کانوونا دوئی 2008، 9)

ژلایەکی دیقە د ئەقی ماوەییدا پەیمەندیین دناقبەر عیراق و تورکیا ژ گەلەک ئالیانقە پێشقەچووبوون و ل تیرمەها 1986 ئ هەردوو وەلاتان پرتۆکۆلەک ب مەرما بهیزکەرنا پەیمەندیین ئابووری و بازرگانی ئیمزاکر، ب ئەقی چەندێ قەبارەیی بازرگانیا ناقبەر هەردوو وەلاتان بەرفەرەتر بوو، بهیزکەرنا پەیمەندیین ئابووری یین ل گەل عیراقی پشکەک ژ سیاسەتا تورکیا بوو بۆ هەمکاریا هەردوو وەلاتان دژی بزاقا کوردی تاییهت ژبەر بارودوخی شەری عیراق پیدقی ب هەمکاریا ل گەل تورکیا بوو (Abbas, 2022, 173)

زیدەباری بزاقین کوردان ل کوردستانا عیراقی، ل 15 ی تەباخی 1984 ئ پەکەکی شەری چەکداری ب ئیکەم هێرشا چەکداری ل ئەروخ سەر ب ویلايەتا سیبری قە و شەمەدیان سەر ب ویلايەتا هەکاریقە دەستپێکر و راگەهاندبوو کو ئەقە دەستپێکا شەری رزگاریخوازا کوردی به، ئەقی چەندێ دەنگقەدان ل تورکیا هەبوو ب تاییهتی دەمی هاتیە دیتن کو ئەق کریارە دێ بەردەوام بن و نە بەرومختن (Marcus, 2015, 109)، هەروەسا رێککەفتن و پەیمەندی دناقبەر پارتي دیموکراتی کوردستان و پەکەکی ل سالا 1982 ئ ئیک ژ فاکتەرێ زیدەبوونا فشارا تورکیا بوو، و ب دیتنا تورکیا کریارین هیزین کوردی و کونترۆلکەرنا دەقەرەکا بەرفەرەژ کوردستانا عیراقی بوو بە ئەگەر قالاتیەک ل دەقەرین سنووری یین دناقبەر وئ و عیراقیدا پەیدابیی و ئەقە بوو بە ئەگەر پەکەکە ئەقی رەوشی ب دەلیقە ببینیت و بزاقین خوە

زیدەتر لئ بکەت، نەخاسەمە پەکەکی ل سالا 1986 ئ چالاکیین خوە یین سەربازی ل تورکیا زیدەکربوون، ئەقە جەتی نەرازیبوونا تورکیا بوو و دەستەلاتدارین تورک تورە کربوون ب تاییهتی هیزشا پەکەکی ل ویلايەتا هەکاری، ل 12 ی تەباخی 1986 ئ پەکەکی هێرشا بنگەهێ جەندرمیان ل قەزا چەلی سەر ب ویلايەتا هەکاری کربوو، د ئەنجامی قی هیزشی دا (دوو) ئەفسەر و (دەه) سەربازین تورک هاتنە کوشتن و (دەه) سەربازین تورک بریندار بوون و پشتی ئەنجامدانا هیزشی ئەنجامدەرین کریاری پەنا کوردستانا عیراقی بوون، ئەقە هیزشە بوو بە ئەگەر ئ توندتر بوونا تورکیا هەمبەر پەکەکی، پشتی قی کریاری دەستەلاتدارین تورکیا و هیزین چەکدارین تورک ب شۆبەیهکی بەرفەرە دویقچوون ل سەر قی بابەتی و ئەنجامدەرین کریاری کەر، ل ئەقەرە دانوستاندن و قەکۆلین دناقبەر سەرۆک ئەمرکانی تورکیا (ژمەرال مستەفا نەجەت ئوروگ Orgeneral.Mustafa Necdet Ürug 1983-1987) و سەرۆکی حکومەتی تورکوت ئوزالی دا هاتنەکەر و بریاردان دویقچوونا ئەندامین پەکەکی ئەوین ئەقە کریارە ئەنجامداین بکەن و هەر کارەکی پیدقی بۆ خوە پاراستن و رێگری کەر ل پەکەکی ئەنجام بەدن، پشتی دویقچوونا پەکەکی هاتیەکەرنا دیاربوو کو ئەندامین پەکەکی پشتی کریاری پەنا کوردستانا عیراقی بووین، لەورا تورکیا فەرمانەک ب دەستەلاتا یاسایی ژبو ئەنجامدانا ئۆپەراسیۆنەکی بۆ کوردستانا عیراقی دەرێخست و ل دویف یاسایا سەربازی پشکا سێی بەندێ (R) ل سەر هاتە زیدەکەر ب قی رەنگی: "ل گورە ماددێ (122) یی دەستووری ئەو بارودوخی بوو بە ئەگەرێ راگەهاندنا یاسایا سەربازی و رویدانا ل سنووری کوماراً تورکیا پەیدابوو و ل دەولەتا دراوسی بەردەوامبوو و دەستپێشانکەرنا ئەنجامدەرین کریاری ل دەولەتا دراوسی، مفا وەرگرتن ژ یاسایا (دویقچوونا گەرم- المطاردة الساخنة Sicak Takip) (1) د چارچووقی رێککەفتنەما دناقبەر تورکیا و عیراقی دا ئەوا پێشومخت هاتیە ئیمزاکر بۆ دەستەسەرکەرنا یان نەهیلانا کاریگەریا ئەنجامدەرین کریاری و ب دەستووریا سەرۆک ئەمرکان نەجەت ئوروگ و سەرۆک حکومەتی تورکوت ئوزالی ل دویف پیدقی ژلایی هیزین ئەسمانی، عەردی یان دەریایی ئۆپەراسیۆنا دەرەقی سنووری بهیته پلاندانان و جییهجیکرنا"، هەروەسا زیدەکەرنا بەندێ (P) ل سەر پشکا 11 ئ یی بارئ نە ئاسایی ژمارە (2935) ب قی رەنگی: "ل گورە ماددێ (121) یی دەستووری ئەو بارودوخی بوو بە ئەگەرێ راگەهاندنا بارئ نە ئاسایی و رویدانا ل سنووری کوماراً تورکیا پەیدابوو و ل دەولەتا دراوسی بەردەوامبوو و دەستپێشانکەرنا ئەنجامدەرین کریاری ل دەولەتا دراوسی، مفا وەرگرتن ژ یاسایا (دویقچوونا گەرم) د چارچووقی رێککەفتنەما دناقبەر تورکیا و عیراقی دا ئەوا پێشومخت هاتیە ئیمزاکر بۆ دەستەسەرکەرنا یان نەهیلانا کاریگەریا ئەنجامدەرین کریاری و ب دەستووریا سەرۆک ئەمرکان نەجەت ئوروگ و سەرۆک حکومەتی تورکوت ئوزالی ل دویف پیدقی ژلایی هیزین ئەسمانی، عەردی یان دەریایی ئۆپەراسیۆنا دەرەقی سنووری بهیته پلاندانان و جییهجیکرنا" (Cumhuriyet, 22262, 16 Agustos 1986).

د ئەنجامدا تورکیا ئۆپەراسیۆنەکا ئەسمانی پشت بەستن ب رێککەفتنەما ل گەل عیراقی (2) و مافی دویقچوونا گەرم ب پشکداریا (دەه) فروکەیین جەنگی یین تورکیا ژ جورێ (فانتوم

ئاراستهكرن، نایا ئەو جەین ھاتینە بۆمبەبارانكرن پێشمەرگەیین بارزانی لی ھەبوون؟ و كینە پشەقانی پەكەكی دكەن؟ ئوزالی د بەرسف دا دیاركر كو "ئەقە رێگرین مەنە و ئەم نزانین كی پشەقانی ئەفان دكەن" واتە ئوزالی ب شێوھەكی فەرمی راگەھاندبوو كو ئارمانجا توركیا سزادانا پەكەكی بوویە و باس ل جەین پارتی دیموكراتی كوردستان نەھاتیوو كرن (Cumhuriyet, 22262,16 Ağustos1986)، بەلی ژیدەرتن نە فەرمی ئەقە ئۆپەراسیۆنی وەسا د ھەلسەنگینن كو ئەقە ئۆپەراسیۆنە وەك گەقەكی و ھوشداریمەكی بوو بۆ پارتی دیموكراتی كوردستان دا كو پەيوەندی و ھاریکاری دناقەرە پارتی و پەكەكی دا نەھیلن و ب قی رێكی توركیا دقا رزەدبوونا خوە دیاركەت لەورا ژى ب ئاشكەرای دیاردكر ئەگەر پێدقی بوو دئ ئەقە ھێرشە بەردەوام بن (Öztürk,2010,120).

سەبارت ئەنجامین ئۆپەراسیۆنی حكوەتا توركیا رۆژا پشتی ئۆپەراسیۆنی ل 16 تەباخی 1986 ل دویف گوتتا توركیا راگەھاند كو نێزیکى (100) ئەندامین پەكەكی ھاتینە كوشتن (Cumhuriyet,22262,16 Ağustos1986)، بەلی پشتی ئۆپەراسیۆنی ب پینچ رۆژان ل دویف گوتتا سەرۆكی وەزیران تورگوت ئوزالی داھە دیاركرن كو ھێرشى 22 كەمپین پەكەكی ل زاخو دقەرە سەندان (گوندین سەنات، ئەلانش، كەشان، ھەفتەن، بیزمەنور، نێرە، نیکمالە) و ل دھوكی (زاویتە، ئەرئوش، ئەمیدی، زیوہی، نەستور، كیرو، بەزات، بیرى، ستوونی، ھەیات، لولان)، ل كوردستانا عیراقی كرىنە و ژناقەرینە ھژمارا پەكەكەیین ھاتینە كوشتن نێزیکى (150-200) كەسان داھە دیاركرن، ھەروەسا ل گور زانیاریین حكوەتا توركیا نە بێتتی پەكەكە بەلكو پێشمەرگەیین ھاریکاری پەكەكی كرىن گیانى خوە ژ دەست داينە (Milliyyet,13928, 20 Ağustos 1986)، بئى گومان ئەقە زانیاری و ژمارە ب تئى دەربرینا راگەھاندنا توركیایە و رۆنكرنا ھەلوستى فەرمی یین توركیایە و د راگەھاندنا توركیدا ئەنجامین ئەقە ئۆپەراسیۆنی دھاتە مەزەنكرن، ھەراستیدا د ئەقە ئۆپەراسیۆنیدا ھێزین ئەسمانی یین توركیا جەین پارتی كرىون ئارمانج و ھێرشى گوندین كوردان ل سەر دقەرەین سنووری وەك كەشان، شیلان، نەزەر، ھەفتەن و سەناتى كرىون و زیانین توركیا باس لی دكرن ب تئى پروپاگەندەیین سیاسینە و ئەقە ئامارە نە دروستن و چ زانیان گیانى نەبوینە بێتتی زیان ب ھەندەك گیانەوەر و مولكین خەلكی گوندی كەفتبون (اخبار كوردستان، 147، اب 1986)

سەرۆك ئەرکانى دوویی توركیا (ژەنەرال نەجیب تورومتای Orgeneral.Necip Torumtay) (1985-1987) ب سەرۆكاتیا شاندەكی پشتی ئەنجامدانا ئۆپەراسیۆنی دناقەرە 23-24 تەباخی سەرەدانا بەغدا ب مەرەما دانوستاندن و ھەلسەنگاندنا ئۆپەراسیۆنی ل گەل بەرپرسین بەغدا كرىون (BKKKTGM,no:114-1220,18.9.1986)، دیسان پشتی ئۆپەراسیۆنا سەربازی یا توركیا، ل 23 ی تەباخی 1986 ی فروكەیین جەنگی یین توركیا ل سەر بارەگایین كوردان ب درێژیا سنووری كوردستانا عیراقی ل گەل توركیا دەرەزبون و وەزارەتا دەرەقە یا توركیا راگەھاند ھەندەك فروكەیین جەنگی یین توركیا ھەندەك دقەرەین سنووری دناق ئاخا عیراقی دا پەكەكە توپبارانكرینە، بەلی جەئ دروست دەستنیشان نەكریون و د رۆنكرنیدا دیاركریوو ئەقە كریارال

(ل سێدئ رێكەفتی 15 تەباخی 1986 ی ئانكو سى رۆژان پشتی كریارا پەكەكی ئەنجام دا و ئەقە ئۆپەراسیۆنی بۆ ماوەیین 15 خولەكان قەكیشا (Cumhuriyet, 22262,16 Ağustos1986) و ھێرشى گوندین (كەشان، شیلان، نەزەر، ھەفتەن، سەنات) ل دقەرە دناقەرە زاخو و ئەمیدی دا ل كوردستانى كرن، بەلی ئەقە ھێرشە وەكو توركیا دیاركری یا بەیز نەبوو و د راگەھاندنا توركیدا گەلەك رويدان دھاتە مەزەنكرن، ب تئى ل كەشانى دوو بۆمبە ھاتن ھاقیتن و زیان ب مولك و مالین خەلكی گوندی كەفتن (اخبار كوردستان، 147، اب 1986؛ عبدالله، 12 ئەیلول 2024)

پشتی ئەنجامدانا ئۆپەراسیۆنی ھیزین ئەمنى یین توركیا ل گەل پاسەوانین گوندان (قوروجویان)⁽³⁾ پاراستنا سنووری توركیا- عیراقی توندتر كرىون و دژى ھەر كریارەكا پەكەكی بەرھەق و مەرگرتبون و ل سەر ئەقە چەندى سەرۆكی بارى نە ئاسایی یى سبیرتی (سەرئیب ھەسەن كونداكچی Tuğgeneral Hasan Kundakçı) دیاركریوو كو وەك پێشومخت و نوکە و د پاشەرۆژیدا ھیزین توركیا ب ھەمى شیان و گیان و خوینا خوھە دئ خەباتی كەن بۆ ئێكەتیا ئاخا توركیا و ژناقەرنا (خراكاران) ئانكو پەكەكی، ھەروەسا ھیزین ئەمنى دناق توركیدا لێكولین و دویقچوون ل سەر پەكەكی كرن ئەوین گومان ل سەر پشكداری یان دەست ل گەل رويدانا پەكەكی یا 12 تەباخی دا ھەبوون و د ئەنجامی دویقچوونی دا ل باژیرین ئورفا Urfa و بیلەجیک Bilecik و چەند دقەرەین دی ل كوردستانا توركیا (26) ئەندامین پەكەكی ھاتنە دەستەسەركرن ھەروەسا ل گەل دەستەسەركرنا ئەوان ل دویف یاسایا ژمارە (6136) دەست ب سەر ھژمارەكا چەكیدا كرن و وینەیین ئەندامین پەكەكی د رۆژنامەیا توركی دا ھاتنە دیاركرن و ھاتیوو راگەھاندن كو چەك بۆ پەكەكی رەوانەى دەرەقەى توركیا كرىون، (Cumhuriyet , 22262,16 Ağustos1986)

وەزیرى ناخۆی یى توركیا (یلەرم ئاكبولوت Yıldırım Akbulut) (1984-1987) سەبارت ئۆپەراسیۆنی دیاركریوو كو یا پێدقی دەرەقەى پەكەكی ھاتیەكرن و ھەر تەشتەكی پێدقی بۆ بەرھەنگاریا پەكەكی دئ ھیتەكرن و ل دویف یاسا و دەستووری دئ رێك ل ھەر رويدانەكا ل دقەرەین یاسایا سەربازی ھیتە گرتن، ھەروەسا حكوەتا توركیا ب شێوھەكی فەرمی راگەھاند كو ھێرشى كەمپین پەكەكی ھاتیە كرن و جەین پێشومخت ھاتینە دەستنیشانكرن و ب (دەه) فروكەیین جەنگی یین فانتوم كوردستانا عیراقی بۆمبەبارانكرن و پشتی بەراوردیا وینەیین بەرى ھێرشى و پشتی ھێرشى دیاربوویە جەین پەكەكی ھاتیوو ژناقەر، ئێكسەر پشتی ئۆپەراسیۆنی تورگوت ئوزالی د كونگریمەكی رۆژنامەقانییدا رۆنكرنەك ب شێوھەكی فەرمی راگەھاند و تیدا دیاركر ئارمانجا قی ئۆپەراسیۆنی سزادانا ھێرشا پەكەكی ئەوا ل 12 تەباخییە و د گوتارا خوە دا جەخت ل وئ چەندى كر و گوت "توركیا زور رزەدە و دئ دویقچوونی ھەتا ھێلینن ئەوان كەن و دئ توركیا ھێلینن ئەوان ب سەر ئەواندا خراب كەت"، ھەروەسا حكوەتا توركیا ئامارە ب وئ چەندى دا كو ئەگەر پێدقی بوو دئ ئۆپەراسیۆنین نوى یین عەردى و ئەسمانی ئەنجامدەن و زانیاریین قی ئۆپەراسیۆنی ب رێكا كەنالی سەربازی داوون حكوەتا عیراقی و عیراق یا ئاگەھدارە ژ ئەقە ئۆپەراسیۆنی، ھەروەسا دەمى ئوزالی گوتارا خوە راگەھاندی پرسیار ژلايى رۆژنامەقاران قە ھاتە

بوجوونا خوه دهرباره‌ی ئۆپراسیؤنا تورکیا دیارکربوو و ب دیتنا جیگرئ سمرۆکی پارتئ (باکی توگ Baki Tug) ئەف ئۆپراسیؤنه گيرو بوویه، یێدقی بوو بمرههفی و خوه پاراستن بمری هینگئ هاتبان وەرگرتن، ههروهسا جهخت ل سمر یاسایین دهلته‌ئ کر بوو کو مافی ئۆپراسیؤنئ هیه و دیارکر: "د یاسایا سزایا سمریازی دا فمرمانئین بارودوخین شمری هههه و ل گورهی ئەفئ چهنئ دهلته‌ئ دهسته‌هالا بریارا بمرههفئین خوه پاراستئ ل دممئ خوه یئ دهستنیشانکری هیه، به‌ئ حکومتئ بمرخوه نه‌داینه‌ئ فئ یاسایی و رابووینه‌ئ ده‌رئخستنا فمرمانه‌ئ ب دهسته‌هالا یاسایه‌ئ و سمره‌رای قان فمرمان و بریاران ئەف ئۆپراسیؤنه گيرو بوویه" (Cumhuriyet, 16 August 1986)

هەروەسا ئەندام پەرلەمانی پارتا ریکا دروست ب نافی (مەمەدووح یاشا Memduh Yaşa) دیارکر هەمی مللەتی تورکیا سوپاسدارا هیزین چەکدارین تورکە ژ بەر ئەجامدانای ئۆپەراسیۆنی بەلی گیرۆ بووبە پێدقی بوو پێشۆخت ئەف روینشتە ھاتبا سازکر و ژلای ئەنجومەنیقە ب ئەرینی پیشوازی لی ھاتیەکر، هەروەسا نوینەرئ پارتا (پارتا دیموکراتا نازاد Hür Demokrat Partisi) ب نافی (ئولکو سولەمەزئوغلۇ Ülkü Söylemezoglu) ب نافی پارتا خوە دیارکر کو پێدقی ئەف رویدانە نە بیتە بابەتی گەنگەشی و پێدقی حکومەت زانیارپین بەرفەرەل دور فی بابەتی بدمتە ئەنجومەنی و بیر ل ئۆپەراسیۆنا سالا 1983 ئ نینا و دیارکر کو ئۆپەراسیۆنەک ل سالا 1983 ئ بۆ کوردستانا عیراقی ھاتبوو ئەنجام دان، بەلی فەرمان نە ھاتبوو دەرئێخستن و ب دیتنا فی پارتی رھین پەکەکی ل سوریا یە و پێشنیار کربوو ئەف کێشە ل سوریا بەیتە چارەسەرکرن؛ چونکی پەکەکە ل سوریا دەیتە راھێنان و پێدقی د روینشتەکا نەینیدا دانوستاندن ل سەر بەیتە کرن (Cumhuriyet, 22277,3 Eylül 1986)

جیگرى سەرۆكى پارتا (پارتا كاری نەتەوهی Milliyetçi Hakan Çalısma Partisi) ب ناڤی (هاكان توكوش Tokuş) ی پشتگیریا دهولەتی کربوو و ب دیتنا وی بریارا ئەنجامدانا ئۆپەراسیۆنی یا گونجایی یه، بهڵی رەخنەیا فی پارتی وەك (پارتا ریکا دروست) ل سەر وی چەندئ بوو ئەف ئۆپەراسیۆنە گێروویوه و دیارکر : " پێدقی بوو رویدان نەگەهشتیان فی ئاستی؛ چونکی زیان ب ئیکەتی و سەروریا ناخا تورکیا کەفتیه، پێدقی بوو پیشومخت بەرهەققین خوه پاراستنی هاتیان وەرگرتن و رهین ئەوان رێگران هاتیان ژنابقن" (Cumhuriyet, 22262,16 Ağustos1986)

ديسان جيگري سهرؤكي پارتا (پارتا چاڪسازيا ديموكرات
Islahatçı Demokrasi Partisi) (بايرام گيرايهان
Bayram Girayhan) ديار كر " پندقيه حكومت پروگرامي
سياستها خواه گل دور مئين خواه راگه هينييت و پندقيه كومبونا
ئعنجومنى بهينه سازكرن بؤ بريار دان ل دور دووماهيك
ئوپراسيون چونكى د بابتهكئ بقى رنگي دا ناييت حكومت
ب تتى بريارئ بدمت و نهفه بابتهكئ ههستياره، نه د جمنگئ
جيهانى يئ ئيكي دا ب بريارمكا بقى رنگي يا دهملدست
پشكداربووين و دئنجامدا عىردمكئ ب رووبهري دهه جاران
هندي توركيما مه ژ دهست دا"، ههرومسا جيگري سهرؤكي
(پارتا رفاهه Refah Partisi) (رزا ئولجاك Rıza Ulucak)
رمخنه ل سياستها حكومتئ گرتبوو و ل گل وي جهندي بوو

سەر سنوور ئى تورکيا و کوردستانا عىراقى د چارچووفى
رېککەفتنا تورکى - عىراقىيە ئهوال بهغدا ل ساللا 1983 ئى
هاتىيه بهستىن (حسن، 1990، 104)

3. رەنگەدانا ئاقخۆ و دەرقە يا ئۆپەرەسىۋى

1.3. ھەلۋىستى ئاقخۇيى تۈركىي:

ئەفئى ئۆپەراسىيۇنى دەنگەدەنەكا بېئىز دناڧ مەيدانا سىياسى يا توركىيادا ھەببو لەورا پارنا دەستەھلانداز (ئاناڧ) (پارتا ولەتئى دايك (Anavatan Partisi) و پارتئىن ئۆپوزسىيۇنئىن توركىا وەك (پارتا سوسىيال دىموكراتا گەل Sosyal Demokrat Halkçı Parti) و (پارتا رىكا دروست (Doğru Yol Partisi) و (پارتا كارئ نەفمەھى (Milliyetçi Çalışma Partisi) و (پارتا چاكسازيا دىموكرات (Islahatçı Demokrasi Partisi) و (پارتا رفاه (Refah Partisi) ھەلوىستئى خوھ ھەمبەر ئەفئى ئۆپەراسىيۇنى دياركربوون، سەبارەت ھەلوىستئى پارتئىن سىياسى بئىن ئۆپوزسىيۇنئىن توركى ھەمبەر ئۆپەراسىيۇنا توركىا بۆ كوردستانا عىراقئى، زۆرىنەيا پارتئىن ئۆپوزسىيۇن ل گەل ئەوئ چەندئ بوون ئەفئ ئۆپەراسىيۇنە پىندڧىە بېئەتەكرن، بەلئى رەمخەيا ئەوان ئەووبو پىشومخت دانوستاندن ل سەر ئەفئ ئۆپەراسىيۇنى ل ئەنجومەنئى نشتىمانى بئى توركى يا مەزندا نەھاتىەكرن، و ب تايىمەتئى پارتا چەپ و ئۆپوزسىيۇن (پارتا سوسىيال دىموكراتا گەل (Sosyal Demokrat Halkçı Parti) رەمخە ئاراستەھى حكومەتا توركىا كرن سەربارەت شىوازئ ئۆپەراسىيۇنى، سەرۆكى پارتا ناقبرى (ئەردال ئىنونو (Erdal İnönü (1986- 1993) دياركربو و ب نىگەرانى ئىرىنا رويدانئىن ل كوردستانا توركىا دكەت و ژ ھىرشا پەكەكى ب سەر بنگەھى جەندرمەيان خەمگىنە، ب دىتئا ئىنونوئى حكومەتئى سىياسەتەكا شاش ھەمبەر پەكەكى بكارئىنايە و بەرپرسايەتئا فان رويدانان و شاشيان وەرنەگرتىە ھەروەسا ئىنونوئى رەمخە ل شىوازئ دەرئىخستئا فەرمانا رىكخستئا ئۆپەراسىيۇنى بۆ كوردستانا عىراقئى كربو و راگەھاندبوو: " ئەگەر حكومەت پىندڧى ب كارەكى بقی رەنگىيە بوچى پىشومخت دەستەھلانا ئەنجامدانا ئەفئى ئۆپەراسىيۇنى ژ ئەنجومەنا نشتىمانى توركى يا مەزن (پەرلەمان) وەرنەگرتبوو؟ پىندڧىە دەستەھلات ژ ئەنجومەنى بھىت وەرنگرتن و ئەفە مەرجئى سەرەكى يە، بەلئى ئەفئ ئۆپەراسىيۇنە بئى دەستوورى ھاتىە ئەنجامدان و بارودوخەكئ ھەفئژە ل گەل دەستوورى و پىندڧىە ئىكسەر ئەفئ بابەتە بېئەتە دناڧ دانوستاندنئىن ئەنجومەنئىدا" (Milliyet, 13928, 20) (Agustos 1986)

ھەروەسا ئەردال ئىنونوى دياركر كو نه دژى ئۆپەراسيۇنى يە بەلكو دژى وئ چەندئ يە بئى دەستورى يا ئەنجومەنى تورکيا ئەف ئۆپەراسيۇنە ھاتىيە ئەنجامدان، و ب ديتنا ئىنونوى ژبەرکو پشتى ئۆپەراسيۇنى ب ماوھىيەكى کیم ھەمويا ھەلبۇرتتان دئ دەستېنىکەت لەورا ئوزالى کيشىمەکا نەتەومى بۆ بەرژمومەنديا بانگەشەيا پارتا خوۋە بکارئىنايە و بابەتئى ئۆپەراسيۇنى دئ د بەرژمومەنديا خومدا بۆ ھەلبۇرتتان بکارئىنىيت (Cumhuriyet 2271,28 Ağustos1986)

ژلايمكى ديقە ھندەك پارتىن دىتر بىن توركى ل گەل ئەۋى
چەندى بوون كو ئەف ئۇپەراسيۈنە گىرۇ بوويە واتە ب دىتتا
ئەۋان پىدقېيە زويتر ئۇپەراسيۈن ھاتبا ئەنجامدان، (پارتا رىكا
دروست **Doğru Yol Partisi**) ئىك ژ ئەۋان پارتان بوو

هندهك لاوزین دسیاسهتا ناخو یا تورکیادا ویرمکی بۆ پمکهکی پمیداکریه فان کاران ئهجام بدن و دیارکر "ژبهرکو بهرژومندیا دولهتی ل سهر ههمی کاران دایه لهمرا ئهم قی ئوپهراسیونی ب کارمکی سروشتی دبیین" (Cumhuriyet, 22262,16 Agustos1986)

ل ههمبهر ئهقان رهنههیان ل دور لایهنی یاسایی بی ئوپهراسیونی، سکریتیری گشتی بی پارتا (ناناپ) یا دهستههلاتدار (موسهفاتاشار Mustafa Taşar) ی خوه ژ فان رهنههیان دوبر کر و دیارکر : " ئمز نهشیم رۆنکرئی ل دور قی بابتهی دیاربکهه؛ چونکی ئهم مژویلی ههلبزارتان بوون و من زانیاری ل سهر ئوپهراسیونی و هیزین چهکدارین تورک نینه"، بهلی ب شیههیهکی فهرمی ئوزالی بهرسف ل سهر رهنههیین پارتین تورکی دا و دیارکر کو ئهقه نه بارودوخی شهربیه و چ سهر باز بۆ دهرقهی تورکیا نه هاتینه هنارتن ب تنی مافی دویقچوونی هاتیه بکارنیهان و رهنههیین پارتین تورکی ل دور ههفژیا ئوپهراسیونی ل گهل دهستووری تورکیا رهد کر و دیارکر: " ئهف ئوپهراسیونه نه ههفژیا دهستووریه و نه ب وی ناستی یا گرنهگ بوو کو زانیاری ل سهر ئوپهراسیونی بۆ ئهنجومهنا نشتیمانی یا تورکی بهینه دان"، بهلی سهرمرا ی ئهقی چهنئی ئوزالی بریار دا ئهف بابته بهینه رهوانهکر بۆ ئهنجومهنا نشتیمانی بی تورکیا و دانوستاندن ل سهر بهینهکر (Cumhuriyet, 22262,16 Agustos1986)

ههروهسا وهزیری ناخوی بی تورکیا (یلدرم ئاکبولوت Yıldırım Akbulut) (1987-1984) ی د بهرسفا رهنههیین پارتین تورکی دا دیارکر ئهف ئوپهراسیونا ئهسمانی یا تورکیا ل گهل یاسایی ناقدمولهتی و دهستووری دولهتی د گونجیت؛ چونکی ل 15 چریا ئیکئی 1984 ریکههقتن دناقهرا تورکیا و عیراقی دا دهربارهی بابتهی ئهمنی بی سنووری تورکیا - عیراقی هاتبوو ئیمزاکرن و ل سالا 1985 بۆ ماوهی سالهکی هاتبوو دریزکر، و ئهف ریکههقتن دناقهرا وهزیرین دهرقه یین تورکیا و عیراقی دا هاتبوو بهستن و گوت: "ئهف ئوپهراسیونه بهرهفانیکره ژ خوه" و دیارکر ب ئهقی ئوپهراسیونی هیزشی هیلینین پمکهکی هاتیهکر و د بارودوخی دووبارههونا فان رویدانان دئ ئهف ئوپهراسیونین تورکیا بهردوام بن، و د رۆنکرین ئاکبولوتی دا و هسا دیاردیبت کو ئهف ئوپهراسیونه ژ بهر ریکههقتن و ههفکاریا دناقهرا پارتی و پمکهکی و هههونا کهمپین پمکهکی ل کوردستان بوویه؛ چونکی دیارکربوو ئهگهری ئوپهراسیونا تورکیا هیزشین پمکهکی بوویه و پمکهکی ریکههقتن ل گهل مسعود بارزانی کریه و ئاکنجی کوردستانا عیراقی بوویه و گوت: " پمکهکی نیزیکی (10 کم) دوبر ژ سنووری تورکیا ل عیراقی کهمپ دامهزاندینه ژ بهر ئهقی چهنئی تیمین ئهمنی یین 15-20 کهسی دژی پمکهکی هاتینه پیک ئینان و ئهقه تیمین ههوالگیری نه" (Cumhuriyet, 22277,3 Eylül 1986)

پشتی رهنههیین ل حکومهتا ئوزالی هاتینه کرن سهارهت لایهنی یاسایی و دهستووریا ئهنجومهنی تورکیا ل دور ئوپهراسیونی د ئهنجامدا ئهف بابته هاته رهوانهکر بۆ (ئهنجومهنا نشتیمانی یا مهنز یا تورکیا Türkiye Büyük Millet Meclisi) و ل 2 ئهیلولی 1986 ئ ئوزالی بابتهی ئوپهراسیونا تورکیا بۆ سهر کوردستانا عیراقی ب مهرما دانوستاندنی پینشکیشی ئهنجومهنی کر (Karakoç,2009,79)،

د ئهقی روينشتنا ئهنجومهنیدا دانوستاندن دناقهرا ئهندامین پارت و بهریرسین بلند یین تورکیا هاتنهکر، ئهندام بهرلهمانی (ناناپ) ب ناقي (حلمی بیچهر Hilmi Biçer) ب نوینهرییا (ناناپ) ئ رهنهه ل کارههانا پارتا ئوپوزسیون و دیتنین ئهرال ئینونوی کربوو و د پهیفا خوهدا دیارکربوو، ئهف ئوپهراسیونه ل ناخویا تورکیا ب کهیفخهشقه پینشوازی لی هاتیهکر، بهلی ل دونیا ییدا ژ لای سهرۆکی لیبا موعهمر قهزافی (1969-2011) قه و ل تورکیا ژ لای پارتا ئوپوزسیون یا سوسیالیست قه ب شاشی هاتیه دیتن و گوت: "بی گومان ههردوو و هک ئیک نین، بهلی ئهم دئ ئهگهری ئهقی چهنئی ژ زانین" و بیچهری ئاماژه ب ئهوی چهنئی دا کو پیندقیه ئوپوزسیون رازی ببیت؛ چونکی دژایهتیا ئوپوزسیون دئ ورهیی بۆ پمکهکی دروست کهت، بهرامبهر ئهقی چهنئی ئهندام بهرلهمانی پارتا سوسیال دیموکراتا گهل ب ناقي (سهیفی ئوکتای Seyfi Oktay) دیارکر پارتا وی و سهرۆکی پارتی ئینونو پشتهفانیا ئوپهراسیونا سهربازی یا تورکیا کهت بهلی داخوازا ئینونوی ئهوه فهرمانا ئوپهراسیونی بهینه د ئهنجومهنیدا و د ئهنجومهنیدا بهینه پهسهند کرن، و ب دیتنا ئوکتای دوزا کوردی د ئاستهکی رژ دایه، بهلی ههلوپستی ئوزالی نه د ئاستی کیشیهی دا رژده بۆ نمونه ئوزالی دیزیت نابیت ئهم ب چهنده سهر پمکهکیان کاریگر ببین، لههرا تشتهکی خهیاڵیه حکومهتهکا ب قی رهنگی ههلوپست ههیبیت و کیشیهکا نهتهوی چارهسهر بکهت و ئوکتای دووباره بۆچونا پارتا خوه رۆنکر و ئاماژه ب وی چهنئی دا کو پیندقیه بوچونا ئهنجومهنی ل دور ئوپهراسیونی هاتبا وهرگرتن؛ چونکی سهرمرا ی هههونا دهستههلاتی حکومهت گهلهک گیربوویه و ئهنجومهنا ل دور ئهقی چهنئی کوم نهکریه، و د ههمان دهمدا ئوزال مفا ژ سهرکههقتا هیزین چهکدارین تورک وهردگریت و بۆ بهرژومندیین خوه بکاردینیت و بقی رهنگی چینابیت (Cumhuriyet, 22277,3 Eylül 1986)

سهارهت دانوستاندن ل دور ئهقی یاسایی د ئهنجومهنیدا گهنگهشه دناقهرا ئهندامین پارتین ئهنجومهنیدا هاتنهکر و ئوپوزسیون پینشیارکربوو کو بۆ ئهنجامدانا ههر ئوپهراسیونهکی پهسهندا سهرۆک کوماری بهیت وهرگرتن و پشتی ههر ئوپهراسیونهکی ئهنجومهنی تورکیا کوم بیت و زانیاری بهینه دان بهلی ئهف پینشیاره ب دهنگین ئهندامین پارتا (ناناپ) هاته رهدکر و دهمی گهنگهشی دا ل دور یاسایی ئهندامی ئهنجومهنی بی پارتا (ناناپ) ب ناقي (پهرتهف ئاشچیوغلو Pertev Aşçıoğlu) دیارکر کو سهرۆک کوماری دهستههلات د دهرنخستنا قی یاسایی دا هههویه و پیندقی ب ئهنجومهنی نینه و بهرهفانی ل وی چهنئی کر کو یاسا ل دویف دهستووری یه ههروهسا (نامق کهمال شهنورتوک Namık Kemal Şentürk) ی بوچونا پارتا ریکا دروست دیارکر و ب دیتنا ئهوان ب شیهیهکی گشتی یاسا نامه گونجاییه و ئوپهراسیونی پهسهند کهن و ئاماژه ب گیربوونا حکومهتیدا و دیارکر برگیه (ریکههقتن ل گهل دهولتا دراوسی) زور مهترسیداره و پیندقیه زوی ب زوی زانیاری ل دور قی بابتهی بۆ ئهنجومهنی بهینه دیارکر، بهلی ئهندامهکی دی بی قی پارتی ب ناقي (موراد سوکمنوغلو Murat Sökmenoğlu) ی بوچونا خوه یا تابیهت دیارکر کو و هسا هاتیه پینشاندان هیزین چهکدارین تورک ب بابتهی ئهمنی بی تورکیا قه هاتینه ئهرکدارکر ئهقه دئ ژ لای بیانیان قه و هسا دیارکهت کو

دیموکراتی ب دروستی نه هاتییه بنهجه کرن ل تورکیا
(Cumhuriyet, 22278, 4 Eylül 1986)

یه د ئهقی بارودوخیدا دئ تورکیا توشی جهنگی بیت، ههروسا
وهزیرئ دهرقه یئ تورکیا (وهمید خهلهفئوغلو Vahit Halefoğlu)
(1983-1987) ی ل دور بابمتی شیانین
ئهنجامدانا ئوپهراسیوئی (بیئ ریککهفتنا پیشومخت ل گهل
دهولتا دراوسی) پهیهوندی ب سهروکی کومسیونا بهرگری یا
نشیمانی (فهروخ ئیلتهر Ferruh İltar) کر و گوت:
"گوهورینهکا بقی رهنگی دئ تورکیا ئیخیته د بارودوخهکی
دهستدریژکار دا، نهگسر بریارا دویچوونا گهرم (بیئ
ریککهفتن) بو دهولتا دراوسی ژلایئ تورکیا فه بهینه دان دئ
ئهقه وک بارودوخئ شهری بیت، و ئهم دئ ل ههمبهر رایا
جیهانی کهفینه د رهوشهکا ئالوز دا"، پشتی ئوزال ژ ههلویستی
وهزیرئ دهرقه یئ تورکیا خهلهفئوغلوی هایدار بووی، ههفدیتن
ل گهل خهلهفئوغلوی کر و زانیاری وهرگرتن، پشتی هینگی
ئوزالی داخواکر ئهو گوهورینا د کومسیونا کومسیونا
بهرگریندا هاتییه کرن ئهوا کو باس ل ئهنجامدانا ئوپهراسیوئی
(بیئ ریککهفتن ل گهل دهولتا دراوسی) دکمت ژ یاسانامهیی
بهینه دهرئنان ههروسا دیارکر پیدقی ناکمت مهرجئ
دویچوونا گهرم د یاسانامهیی دا ههیبیت، لهووال سر داخوازا
ئوزالی یاسانامه هاته بهرههفکر و پیشنیاری روینشتنا
ئهنجومهیدا کرن و ژلایئ ئهنجومهیی فه ل 3 ئهیلولا 1986 ئ
هاته پهسندکر (Milliyet, 13942, 4 Eylül 1986)

پشتی گهنگهشهیهکا زور د ئهنجومهیدا بوو یاسا و "ل دویف
یاسایا دهستووری یا ماددئ (122) ئ د بارودوخئ بهرپابونا
کریارین دناق تورکیادا و پهنابرنا ئهنجامدهرین کریارئ و
دهستیشانکرنا ئهوان دناق دهولتا دراوسی دا د چارچووفئ
گههشتن ب ریککهفتنهکی ل گهل دهولتا دراوسی هیزین
چهکارین تورک ل دویف پیدقیئ دشین ئوپهراسیوئا عهردی یان
ئهمانی ب دهستووریا سهروک ئهرکانئ تورکیا ژ بو
دهستهسهکرنا ئهنجامدهرین کریارئ یان نههیلانا کاریگهریا
ئهوان ئهنجام بدن"، ب ئهقی رهنگی ئهو تیگههئ (بیئ
ریککهفتنا پیشومخت) ئهوا باس ل ناگههیدارکرنا دهولتا دراوسی
ژ یاسانامهیی هاته دهر و دهستیشانکرنا دهمی گههشتن ب
ریککهفتن ل گهل دهولتا دراوسی دهلیقا گوهورینئ تیدا
هیلابون (Milliyet, 13942, 4 Eylül 1986)

2.3. ههلویستی لیبیا:

لیبیا ئیکم دهولتا عهرمی یه دانپیدان ب مافئ چارمقیسی
کوردان کری و چهندین جاران ههلویست ههمبهر بزافا کوردی
دیارکریه و سهروکی وئ موعهمهر قهزافی (1969-2011)
ههلویستی پشتهفان بو بزاقین رزگارخواز بین مللهتین ستم
لئکری ژوان ژئ مللهتی کورد و پشتهفانی میژووی یئ مللهتی
کورد بوویه (4)، سهمرای پشتهفانی لیبیا هاریکاریا پاره و
چهکی پیشکیشی هیزین بارزانی کربوو، لهورا لیبیا وک
دهولتهکا پشتهفان و هاریکار بو کوردان ل کوردستانا عیراقئ
ههلویست ژ ئوپهراسیوئا تورکیا ههبوو و ل 19 ی تباهئ
1986 ئ موعهمهر قهزافی سهروکی لیبیا نامیهک ئاراستهئ
سهروک کومار (ژمنهرا کهنان ئیقره General Kenan Evren)
(1982-1989) و سهروک و هزیران تورکوت ئوزال
ی کر و دلگرائیا خوه ههمبهر هیزشا فروکهیمین تورکیا بو سر
بنکهیمین پیشمهراکبان دناق ئاها کوردستانا عیراقیدا دهربری
بوو، ههروسا نیدانهکرنا ئوپهراسیوئا تورکیا ژلایئ قهزافی فه
هاتبوو راگههاندن و تیدا قهزافی نهرازیبوونا خوه ههمبهر ئهقی

ل سر ئهقی چهندئ (جاهید توتوم Cahit Tutum) ئهندامئ
ئهنجومهنا تورکیا سر ب پارتا سوسیال دیموکراتا گهل دووباره
رمخنه ل حکومهتی گرت کو بوچی دهستپنکی بوچوونا
ئهنجومهنی نههاتیوو وهرگرتن و ئامازه ب گوهورینین
مهترسیدار بین پارتا (ئاناب) کر و دیارکر برگهیا (دویچوونا
گهرم) د یاساین دهریابیدا ههیه و ئهف یاسایه ب شاشیفه د
یاسانامهیی دا هاتیوو بکارئنان؛ چونکی حکومهتی ب دروستی
هزر ل سر ئهقی چهندئ نهکربوو و بریارا حکومهتی دیار نینه
ئایا دقیت فی کیشیهی چارمهسر بهت یان دوودلیئ چیکهت؟،
ههروسا دیار نینه کا حکومهتی چ جورئ دهستههلاتئ د فی
بابهتی دا ههیه و دیارکر پشتی ئوپهراسیوئی سهروک و هزیران
تورکوت ئوزالی دیارکربوو کو بابیت نه وها گرنگه بهینه
دناق ئهنجومهیدا بهلی ئهردال ئینونو دیارکر بوو ئهم وک
پارتا ئوپوزسیون دئ فی بابمتی بو ئهنجومهنی فهگههیزین و
پشتی هینگی یاسانامهیا ئوپهراسیوئی ب فشارا پارتا
سوسیالیست هاتییه د روزهفی یا ئهنجومهیدا و گوت:
"دانوستاندنن ل سر فی بابمتی ل دویف کهیفا سهروک
وهزیرانی یه؟ ئهنجومهمن نه میکانیزمایهکه بو رهواکرنا
بریاران"، دیسان (عسمهت تافگهچ İsmet Tavgaç) ی
بیروبوچوونین (پارتا دیموکراتا ئازاد) دیارکر کو دیارنینه دئ
چ ههمبهر دهقهرین یاسایا سهربازی و بارئ نه ئاسایی لئ دهیته
جیههچیکرن و کریارین پهکهکی دهینه ئهنجام دان، ههروسا
سهروکی گشتی یئ (پارتا ههفههلاتئ Vatanş Partisi) ب
نافی (قورال ئاریکان Vural Arıkan) (18 ئادارئ 1986-3
کانونا ئیکئ 1986) ی رمخنه ل حکومهتا تورکیا کربوو کو
گرنگی ب رویداننن پهکهکی نادن و دیارکربوو دهمی
دهستپنکی رویداننن پهکهکی کریارا چهکارئ ل ئهروخ و
شهمدینان دهستپیکری ئوزال ل بودرومی د بیهنهفاندن دا بوو،
ئهفهژی گرنگیا حکومهتی بو فان رویدانان دیاردکمت
(Cumhuriyet, 22278, 4 Eylül 1986)

یاسانامهیا ئوپهراسیوئی و گوهورینین ئهوی دناق حکومهتا
تورکیا دا بوویه نهگهرئ ناکوکیئ و د کومسیونا کومسیونا
بهرگری یا نشیمانی دا وهزیرئ بهرگری (زهکی یاقوزتورک
Zeki Yavuztürk) ژئ پیشکاری کربوو، دهمی باس ل
گوهورینان دکرن گهنگهشه ل سر بابمتی ئوپهراسیوئی و
(مافئ دویچوونا گهرم) پهیدابوو و دیتنن ههفدژ ههبوون،
بهری هینگی بریار دابوون گوهورین بهینهکرن و شیانین
ئهنجامدانا ئوپهراسیوئی بیئ ریککهفتن ل گهل دهولتا دراوسی
ل سر زیدمهکربوون و ل گورهی ئهقی چهندئ یاسایا گریدای
ب ئوپهراسیوئین دهرقهی سنووری بین هیزین چهکارین تورک
ب پهسندا ئهندامین پارتا (ئاناب) گوهورینین مهزن ل سر
هاتنهکرن و ب دهنگدانا ئهندامین پارتا (ئاناب) بوویه یاسا و
برگهیمین "ئهنجامدانا ئوپهراسیوئی بیئ ریککهفتن ل گهل دهولتا
دراوسی" زیدمهکربوون، بهلی ئهقه بوویه نهگهرئ دزایمتی
دناقهرا پارتین تورکیادا و ل گهل وئ چهندئ بوون گوهورین
بهینهکرن و ئهو برگه ژئ بهینه دهرئنان، ئهندامهکی پارتا
سوسیال دیموکرات ب نافی (عهلی رزا ئاکئایدن Ali Rıza
Akaydın) ی دیارکر نهگهر بو نمونه بیئ ریککهفتن تورکیا
ئوپهراسیوئ بو سوریا نهجام دا و روسیا ل پشت ئهقی دهولتمی

مرقایهتیقه هاتیهکرن، بهلی ژهر کو سنوورین همدوو وهلاتان ههقیشکن لهورا کونترولا وئ ب زحممت بوویه، تایهت ژهر سنوورین ههقیشکن یین همدوو وهلاتان، لهورا هندهک جارن پهیوهندی دناقهرا همدوو وهلاتان دا ژهر رویدانین ب کوردان قه پهیوهندیار بۆ ماومیهکی بهرومخت ئالوز دیبون (الیم، 1999، 120)، لهورا د نهقی ماومیدا همر رویدانهکا گریدی ب تورکیا قه ژلایی ئیرانی هملویست ههبوو ب ههمان شیوه همر رویدانهکا گریدی ب کوردان و ئیرانی قه سهرنجا تورکیا د کیشا، و تورکیا دویچوونا پهیوهندی دناقهرا ئیران و کوردان دا و ناستی ههکاریا سهریازی و ریزیا مهترسیی ل سهر تورکیا کربوو ب تایهتی هیل پترولی (کمرکوک-یومورتالک) و دهنگوباسین ل دور بزاقین کوردان ب هاریکاریا ئیرانی دهاتنه بهلاقرن ب تایهتی دناقهرا سالین 1985-1987 ئ دا تورکیا گرنگیهکا زۆر ب قان بزاقان دابوون (Cumhuriyet, 21930, 16 Eylül 1985;) (Cumhuriyet, 22038, 2 Ocak 1986).

تورکیا زۆر گرنگی ب بهردوامیا پهیوهندیان ل گهل ئیرانی دابوون و ههقیشینن سیاسی ل دور پهیوهندیین همدوو وهلاتان یین سیاسی دناقهرا تورکیا و ئیرانی دا هاتیبون ئهنجامدان، ل 4 کانوونا دوئی 1986 ئ دهمی ههقیشین دناقهرا تورگوت ئوزالی و سمرۆک وهزیرانی ئیرانی میر حسین موسوی (1981-1989) دا هاتیبه ئهنجامدان ئوزالی ئامازه ب نهوی چهندی دابوو هندهک دهولت و دموریهر حمز دکهن پهیوهندیین دناقهرا ئیران و تورکیادا تیک بدن، بهلی نهقی پهیوانابیت، سهارمت بابیتی ئیران و کیشیهین کوردستانا تورکیا، تورکیا دایه دیارکرن کو نابیت کیشیهین کوردستانا تورکیا ب ئیرانی قه بهیته گریدان نهقی ئاریشهین ناخووی یین تورکیایه و ژلایی سیاسی قه تورکیا چ کیشه ل گهل ئیرانی نین، همدوو لایهتان جهخت ل سهر ئالوگوریا زانیاریان و چارهمهریا کیشیهان ل سهر بنهمایی دانوستاندن و لیک تیکههشتن بۆ بهیزکرنا پهیوهندیین ئابووری یین همدوو وهلاتان (Cumhuriyet, 22041, 5 Ocak 1986).

سهرمراي نهقان پهیوهندیین ئیران و تورکیا ئوپراسیونا تورکیا بۆ کوردستانا عیراقی هندهک ئهنجامین سیاسی ل دویف خوه ئینابوون، ئیران ژ مایتیکرنا تورکیا بۆ ناف سنوورئ کوردستانیدا نهرازی بوو؛ چونکی ئیرانی هاریکاریا بزاقا کوردین عیراقی دکر دژی رژیما سهدام حسینی، ئیرانی پشتی ئوپراسیونا سالا 1983 ئ بۆ کوردستانا عیراقی نهرازیبوونا خوه دیارکربوو و نهقی ئوپراسیونه وک بهیزکرنا رژیما سهدام حسینی ههلسنگاندبوو و بۆ ماومیهکی بهرومخت پهیوهندیین ئیران و تورکیا ژهر نهقی چهندی تیکچوووبوون لهورا پشتی ئوپراسیونا 15 تهباخی 1986 ئ تورکیا پشینییا وئ چهندی کربوو کو دئ نهقی ئوپراسیونه بیته نهگهری نهرازیبوون و کارقهدانئ ل دهق ئیرانی، لهورا ئیکسر ل رۆژا پشتی ئوپراسیونئ ئوزالی دئیکم گوتارا خوهدا راگههاند: "نهقی ئوپراسیونه نه دژی عیراق و ئیرانی به و ب تورکیا قه گریدییه و دویچوونا پهکهکی دکهن و ئهم پیکولا پاراستنا ئیمناهی سنوورئ تورکیا-عیراقی دکهن" (Cumhuriyet, 22262, 16 Ağustos 1986).

بهلی سهرمراي نهقی رۆنکرئ ئیرانی کارقهدان ههمهبر ئوپراسیونئ ههبوو و نهقی ئوپراسیونه ژی جهی نهرازیبوونا

ئوپراسیونئ راگههاندبوو و دیارکربوو ئوپراسیونا تورکیا نهوا ژلایی هیزین چهکدارین تورک قه ب ئارمانجا کوشتنا کوردان ل کوردستانی هاتیهکرن ژلایی لیبیا قه ناهیته قههولکرن و هملویستی تورکیا ههمهبر کوردان شهرمزار کربوو و دیارکربوو ههمی جیهان ئیدانهیا قئ ئوپراسیونئ دکهن و تورکیا شهرمزار دکهن؛ چونکی نهقی ئوپراسیونا کومهلکوژی به و نهقی کارئ تورکیا ههقیشیهی کارئ رژیما سههیونی و رژیما نهژادپهرست ل باشوورئ نهفریقییه نهوا مللهتی عهره ب و نهفریقی ژناف دبهن (أخبار کردستان، 141، اذار 1986)، و گوت: "کورد ژ لایهکی قه ئهندامهکی هیزا شورمشگیری به و ژ لایهکی دیقه نهتمومیهکه پندقیه ریز لئ بهیته گرتن و مافی نهوانیه ب سهر بهخویی بژین و خودان ماف بن، کورد و عهره ب و تورک و نهتمومیین ئیرانی برانه و بییهشکرنا کوردان ژ مافین ئازادیی دئ زیانی ل ئیکهتیا مه یا عهره ب کمت، رمدکرنا ئازادیا کوردان دژی بهرگریکرنا ئازادیا مهیه و هیقی دکهن نهقی کریاره دووباره نهیبت، ههرچهنده تاوانهک ژلایی هندهک کهسان قه هاتیوو ئهنجام دان، بهلی دیسان بهرسقا ب قئ رهنگی نه یا بهرناقله و ژلایهکی دیقه ئهم زۆر توره بووینه ژ قئ کارئ تورکیا ئهنجام دای و ئهمز ب خهم قه پشوازیی ل ههفکاری و ههقیشکیا عیراقی ل گهل تورکیا دژی کوردان دکهن کو تورکیا بوویه ئالافهک دکهمینهیا عیراقی دا دژی کوردان و نهقی رهوشه شهرمهکا مهزنه و تاوانهکا بی وینه یا تورکیا به ل گهل عیراقی ئهنجام دای" (Cumhuriyet, 22263, 20 Ağustos 1986).

تورکیا نهقی هملویستی قهزافی پهنهخوهش بوو و تورکیا دیارکربوو کو چ کارقهدان و نامهیین قهزافی نهگههشتینه تورکیا و نهقی چهنده رمدکر و نهقی بوویه نهگهرئ ئالوزبوونا پهیوهندیین تورکیا ل گهل لیبیا، پشتی قئ رۆنکرنا قهزافی وهزیرئ بازارگانی و پیشهسازی یئ تورکیا (جاهید ئارال Cahit Aral) (1983-1987) ی ژ بۆ چارهمهریا کیشیهین دناقهرا تورکیا و لیبیا دا سهرهدانا پایتهختی لیبیا تهراپلسی کربوو و ئیکسر پشتی ئارال گههشتیه تهراپلسی دیارکر ب مههما پیشههیرنا پهیوهندیین ئابووری نهقی سهرهدانه ئهنجام دایه و ههقیشین ل گهل وهزیرئ سامانین سروشتی یئ لیبیا فهوزی شهکشوکی (1982-1986) ئهنجام دابوو، و لایهتین دیپلوماسی ب قئ سهرهدانی وک چارهمهریا کیشیهان د ههلسنگین (Milliyet, 13928, 20 Ağustos 1986)، ههلبهت ژلایی خوهقه کوردان هملویستی قهزافی بهرز د نرخانندن و دیارکربوون قهزافی ههمی دهمان هملویستی خوه ههمهبر بزاقا کوردی و بیروبووونین خوه بۆ چارهمهریا دۆزا کوردی ل رۆژهلاتا ناقین دیارکریه ههر کیشیهکا بزاقا کوردی دا قهزافی بوچوونا خوه یا پشتهقان دیارکریه و پشتهقانی کوردان دژی تورکیا کریه (بارزانی، 1، 2021، 503؛ رزگاری دمنگی یهکیتی شورمشگیرانی کوردستان، 14، ئهیلول 1986).

3.3. هملویستی ئیرانی:

سهارمت پهیوهندیین ئیران و تورکیا دۆزا کوردی فاکتهرئ سهرمکی یئ ههقسهنگیا قان پهیوهندیان بوو، تورکیا ئیران تاوانبار دکر ب هاریکاریکرنا ئیرانی بۆ پهکهکی بهلی ئیرانی نهقی چهنده رمدکر؛ چونکی ب دیتنا ئیرانی ژهر ههبوونا کوردان ل ناف سنوورئ ئیرانی نه یا بهرناقله ب شیویهکی بهرفره هاریکاری بهیته کرن نهگهر ههیبی ژی ب تنی ژلایی

دەستەھەلاتدار ب نافی (ئەيۈب ناشك (Eyüp Aşık) گوت:
 "ئەگەر خومەينى ئەف ئاخفىن گوتىنە پىدقىبە ب توندترىن شىۋە
 بەرسقا وى بەيتەدان" ھەروەسا پارتىن دى يىن توركىا بوچونا
 خوە ھەمبەر ئەفى بابەتى دياركرن و ئەردال ئىنونى دياركر:
 "گوتتىن خومەينى بى بنەمانە، وان ماف نىنە مائىتكرنى د
 كاروبارىن ئاقخويىن توركىادا بكن، ئەف ئەفى چەندى
 رازىيان، توركىا دى ل سەر ھىلا ئەتاتوركى بۆ توركىا
 وىنەكرى ب رىقەچىت" ئىنونى داخواز ژ ھكومتا توركىا
 توركاى كىربو ھەلوپىست بەرامبەر داخويانىين خومەينى
 ھەيىت و بەيانناما و مزارەتا دەرڧە بەس نەددىت، ديسان جىگرى
 سكرتېرى گشتى يى پارتا رەفاھ (رزا ئولجال Rıza
 Ulucak) دياركر "ئەتاتوركى ھەمى دەمان رىزىل ئاينى گرتىە
 و رازى نابىن كەس مائىتكرنى د كاروبارىن مە يىن ئاقخويىدا
 بكت"، سەرۆكى پارتا كارى ئەتەھىمى (ەملى كوچ Ali
 Koç) گەلەك ب توندى بەرسقا گوتتىن خومەينى دا و گوت:
 "مىلەتى تورك ھىزا ھەندى ھەمە و دكارىت ئەو دەست و زمانىن
 بەيىن دىژكرن بۆ ئەتاتوركى بېرىت"، ئەف رەمخەيىن ئىرانى
 تىشەككى نوى نەبو بەلكو بەردەوام پىشتى شورەشا ئىسلامى يا
 ئىرانى دژى توركىا د رۆژەڧىداۋون، ھكومتا توركىا پىكول
 دكر پەيۋەندىين خوە ل گەل ئىرانى ب پارىزىت و دياردكر
 "ئەگەر ئىرانى شىۋازى ھوكمرانئا توركىا نەڧىت، توركىا ژى
 ھوكمرانئا وئ پىش سەدى بېستى دىبىنىت و ل گەل ئەفى
 سەردەمى ئاگونجىت" (سەلىم، 2017، 131-133)

ههرومسا ئيراني ژ ئۆپراسيونا تورکيا، ئيراني تورکيا تاونبار
 ذکر ب بهر مهنديين پترولي و راگه هاند: "مهرما تورکيا ژ
 فان هيرشين سهربازي ريکخوشکره بو داگيرکنا ژيديرين
 پترولي ل کهرکوکي " (غهفوري، 11، کانونا دووي
 2015، 49)، ههرومسا ئامازه ب وي چندي دبوو کو تورکيا
 پروگرامي دارشتي هميه بو دهست ب سرداگرنا ژيديرين
 پترولي ل کهرکوکي، ههرومسا ديارکربوو کو تورکيا حمز
 هميه کونترولي ل سهر پترولا عيراقی بکته ژبهرکو پترول
 بابتهکي گرنگه، بملی سياستها سهرمي يا تورکيا دوزا کوردي
 يه و مئترسيال سهر تورکيا ئوه کورد سهر بهخويي ب
 دهستفيعين ل ههر وهلاتهکي همييت يان ههر ناستهکي
 ئوتونومي د چارچووقی عيراقی دا دي بيته ئاگرخهشکر و
 بهررههيوونا بزاڤا کوردي ل تورکيا (نالس، 2013، 61)، ب
 ئهفي رمنگي پهيمهنديين ههردوو لايان بهرهف ئالوزي فه
 چوون، پشتي ئهقان رۆنکران تورکيا بريار دا ب ريکا ومزيرئ
 دهرقه يئ تورکيا ومحيد خهلهفئوغلوی پيکولا ئاساييکرنا
 پهيمنديان ل گهل ئيراني بکته (Cumhuriyet, 22266,23
 (Ağustos1986

ب مەرمما ناسايىكرنا كەشۈھەيائى ئالۋز ۋەزىرئ دەرڧە يئى توركييا ۋەمىھىد خەلفەئو غلۇى ل 26-30 تەبەخى سەرمەدانا ئيرائى كر، ل 27 ى تەبەخى خەلفەئو غلۇى ھەڧىدئىن ل گەل سەروڭ كومارئ ئيرائى عەلى خاىمەئى ۋ سەروڭ ۋەزىرائى ئيرائى مىر ھسئىن مووسەى ئىنجام دا ۋ ۋەزىرئ دەرڧە يئى توركييا د ئىقان ھەڧىدئىتاندان باس ل ئۆپەراسىيۇنا توركييا كر بوو ۋ گوت ئىف ئۆپەراسىيۇنە دژى پەكەئى ھائىيە ئىنجام دان، ھەروەسا ۋەزىرئ توركييا جەخت ل سەر ھەلوئىستى توركييا د جەنگى عىراق-ئىرانئىدا كر ۋ دوويات كر توركييا د ئىقى شەرىدا ل سەر بئى لاينىا خوە دئ بەردەوام بىت ۋ گوت "ئىف ئۆپەراسىيۇنە

نیرانی بوو و نیرانی د هملوښتی خوډا دژی تورکیا چمډ
 ئمگمر همبوون، نیران وەك دمولتهكا همیرمی همرویدانهكا
 ههفسهنگیا همیرمی تتيك بدمت كارتتيكرن ل نیرانی ژى دكمت
 ب تاييتمى ژبمر بارودوخى شمىرئ عيراق-نیرانی، نیرانی
 دياركر ئهف ئوپراسیونه نه د بمرژموهنديا نیرانی دایه
 (Cumhuriyet, 22266,23 Ağustos1986)، همروسا
 ئهف ئوپراسیونه بۆ دهمرین كوردی بوو و نیران پشتهفانیا
 كوردان دكمت و ئهفژى ژبمر بارودوخى شمىر ل گهل
 عيراقى یا گرنگ بوو، ژلايمكى ديفه ممترسيا حكومتا نیرانی
 ئوبوو، د ئهفى مامهيدا نیرانی هاريكاريان بزاڤا كوردی ل
 عيراقى دكر و د ههمان دمدا ريكرامكا ئوپوزسيونا نیرانی
 بنافى (ريكراموا موجهديين خهلك) همبوو و گهلەك ئندامين
 قى ريكراموى ل توركيان بوون و ئهفنى نيگمرانى بۆ نیرانی
 پميداكربوو، ل سالا 1986 ئ قى ريكراموا موجهديين خهلك
 راگههاند كو ئهو ريكراموا (جيهادا ئيسلامى) ئووين هيرشى
 نوينمرايين توركيان ل دهرقه كرين ژلايى سمرۆك كومارى
 نیرانی عملى خامنهيى (1981- 1989) قه پشتهفانى لى
 دهيتەكرن، ئهفنى دمنگوباسى دمنگهفدان د ميديايا توركيان
 پميداكربوو و روژنامهيين توركى دياركربوون "خامنهيى ژ
 لايهكى قه دستى ههفاليينى بۆ توركيان دريژ دكمت و خمنجرەك
 د دستى ديتر دایه دا كو ل پشنا نیرانی بدمت"
 (Özdemir,2020,67)، سمارمات نیرانی همبوونا (ريكراموا
 موجهديين خهلك) و هاريكاريان توركيان بابتهكى زور گرنگ
 بوو وەك هاريكاريان نیرانی بۆ كوردان بابتهكى همستيار بوو،
 همروسا توركيان نیران ب پشتهفانیا گروپين ئيسلامى ل توركيان
 تاوانباردكر ب وئ چمډى كو نیران پيگولا گههاندنا شورشا
 ئيسلامى بۆ توركيان ب ريكان نیرانين ل توركيان ناكجى دكمت،
 همچمډه همردوو دمولتمان ل 28 چريا دووى 1984 ئ د
 ريككهفتمهكيدا سوز دابوون كو همردوو دمولتم ريكي ب چ
 لايهين ئوپوزسيون نەدمن بملئ بارودوخى شمىرئ عيراق-
 نیرانی و ههفسهنگيا شمىرئ ئهف ريكهفتمه بجه نههات
 (Kekevi,1,2016,38)

ئەفئى ئۆپەراسىيۆنى كاربەدەستىن ئىرانى بېزارىربوون، پەيىقارائى ومزارماتا دەرڧە يا ئىرانى ھىرشا تورىيا بۆ دەرڧەين كوردستانا عىراقى ئىدانەكر و نىگەرانيا خوه دىاركر كو پىدڧيه ب زوئىترىن دم تورىيا ھىرشىن ب بەھانىيا دوىڧچوونا پەكمكى ل كوردستانا عىراقى رابگرىت و ئەفە مايتىكرنە د ناڧڧوئا عىراقىدا، ئاماژە ب ئەوى چەندئ دابو كو نابىت تورىيا لاوازا رژىما عىراقى ب دەلىڧە بىبنىت و دەستدرىژىي بكتە سەر ناخا عىراقى، ھەر ل سەر ئەفئ بابەتى مورشدئ مەزنى شورمشا ئىسلامى يا ئىرانى ئايەتوللا خومەينى (1979- 1989) ل 25 تەباخا 1986 رژىما تورىيا ئىدانەكر و رمخەينى دژوار ل كەسايەتيا ئەتاتوركى كرن و لىدونائىن رىسواكرى ھەمبەر ئەتاتوركى دىاكرن و گوت: "تورىيال جەئى ڧەرمائىن پىغەمبەر (س.خ) پەرمستا ڧەرمائىن ئەتاتوركى دكەت، ئەتاتوركى ڧەرمائىن پىغەمبەر (س.خ) ژناقېرىنە و ب نىيارئ ئىسلامى دزانىن" و رژىما تورىيا ب رژىمەكانە رموال ڧەلمەدا، تورىيا ھەمبەر ئەفئ رمخەينى يا بئى دەنگ و بئى ھەلوئىست نەبوو ھەروەكى د بىياننامەيا ومزەماتا دەرڧە يا تورىيا دا ھاتى "كومارا تورىيا و گەلى وئ د ناخدا بنەما و پرمەسپىن ئەتاتوركى د پەژرىنىت و يا رژدە ل سەر بەردەوامىي ل سەر و شانازىي پئى دكەت"، جىگرئ سەرۆكئ يارتا (ئاناب) يا

ئۆپهراسیۆنی ل سهر بزاڤا کوردی هه‌بوو چونکی ده‌قهر و کوردین کوردستانا عیراقی بپوون ئارمانجا ئۆپهراسیۆنی ب تایبه‌تی ده‌قهرین پارتی دیموکراتی کوردستان، له‌مورا پارتیی کاره‌مدان هه‌مبهر قی ئۆپهراسیۆنی هه‌بوو، ژ لایه‌کی دیقه‌ ئه‌فی چهندی ده‌لیقی دابوو تورکیا سه‌رومیا ئاڤا عیراقی به‌یته‌ تیکدان بۆ به‌ج ئینانا وی کارێ عیراقی نه‌شیایی ئه‌نجام بده‌ت ئه‌وژی پشی عیراق د هیزشین خوه‌دا هه‌مبهر پێشمه‌رگه‌یین پارتی توشی شه‌کسته‌تی بووی، پشی ئۆپهراسیۆنی پارتی دیموکراتی کوردستان راگه‌هاند ئه‌فی ئۆپهراسیۆنی زیان ب خه‌لکی سفیل و مال و سامانی خه‌لکی گه‌هاندیه (نێروه‌یی، 2019، 400)

به‌ره‌می جود (5) ل 17 ته‌باخی 1986 ئ د راگه‌هاندنه‌کیدا ئۆپهراسیۆنا تورکیا بۆ کوردستان ب توندی تاوانبار کربوو و دیارکربوو تورکیا ب به‌هانه‌یا هیزشا په‌که‌کی ل سهر هیزین تورکی ئه‌ف هیزشه‌ ئه‌نجام دایه‌، هه‌روه‌سا ئاژه‌ ب وی چهندی دابوو کو تورک ب ره‌زامه‌ندیا حکومه‌تا عیراقی ئه‌ف ئۆپهراسیۆنه‌ ئه‌نجام دایه‌ و هه‌ردوو حکومه‌تین شوفینی و بزاقین دژی مله‌ته‌تی کورد تاوانبار کربوو و داخوژا کربوو نه‌توه‌یین ئیکگرتی و ریکخراوین دی بین نافده‌وله‌تی قی سیاسه‌تا تورکیا و عیراقی تاوانبار بکه‌ن و ریکی نده‌ ئه‌ف چنده‌ دووباره‌ ببیت (پێشه‌نگ، 12، ئاب 1986)

پشی لایه‌نین کوردی ب شه‌ویه‌کی توند نه‌رازیبوونا خوه‌ هه‌مبهر ئۆپهراسیۆنا تورکیا دیارکربوو و ئه‌ف چنده‌ ل میدیا یا تورکیا دا هاتبوو دیارکرن، د روژنامه‌یا میلیه‌ت دا هاتبوو بارزانی دایه‌ دیارکرن کو پێشمه‌رگه‌ ئیکگرتی بن و به‌ره‌لاق نه‌بن و ئاژه‌ ب په‌یوه‌ندیین کوردان ل گه‌ل تورکیا دا بوو کو چ کیشه‌ ل گه‌ل تورکیا نه‌بوون، به‌لی بارزانی زه‌مه‌ند بوون و نه‌گه‌ر ئه‌ف چنده‌ به‌رده‌وام بیت ئیدی بی ده‌نگ نامین (Milliyet, 13928, 20 Agustos 1986)

حکومه‌تا تورکیا نه‌ ب تنی ب ریکا ئۆپهراسیۆنی ئارمانجا ب دووماهیک ئینانا په‌یوه‌ندیا نافه‌را پارتی و په‌که‌کی دا بوو به‌لکو ب ریکا سه‌روکاتیا ئه‌رکانی تورکیا فشار ل سهر بارزانی کربوو و پیکولا ب دووماهیک ئینانا قی ریککه‌فتن و په‌یوه‌ندی کربوون و هوشداری دابوو ب بروسکه‌یان کو نه‌گه‌ر ئه‌ف ریککه‌فته‌ به‌رده‌وام بیت دی حکومه‌تا تورکیا به‌رده‌وام بیت ل سهر ئۆپهراسیۆنین سه‌ربازی، ل ئابا 1986 ئ سه‌روک ئه‌رکانی تورکیا ب ریکا ماچه‌ به‌گی چلی و عوسمان زیدان ئاغا سه‌روکی عه‌شیره‌تا پنیانشی ریفه‌برئ شارموانیا گه‌فه‌ری بروسکه‌ گه‌هاندبوون لقا ئیک یا پارتی دیموکراتی کوردستان و هاتبوو ئاراسته‌کرن بۆ مه‌سه‌وود بارزانی و تیدا دیارکربوو کو ژ فی ده‌می پێقه‌ هه‌ر جوهره‌ ده‌ستدریژه‌ک ژ لای پارتیی قه‌یان هاریکاریه‌ک بۆ په‌که‌کی به‌یته‌کرن ژ لای نافخو و ده‌رقه‌ دی ژ لای تورکیا قه‌ به‌رسف هیته‌ دان و دی ب هیزئ هیزشی باره‌گاین پارتیی هیته‌ کرن و لایه‌نگرین پارتیی کوژن، هه‌روه‌سا دیارکربوون په‌که‌که‌ ب هاریکاریا بارزانیان د ناڤ تورکیا دا چالاکیان ده‌کن له‌مورا ئه‌نجومه‌نا ئاسایشا نه‌شتمانی یا تورکی بریار دایه‌ ئیدی ئاسانکاریان بۆ پارتیی ل سهر سنووران نه‌که‌ن (بارزانی، 1، 2021، 509)

هه‌روه‌سا نامه‌یه‌کا دی یا سه‌روک ئه‌رکانی تورکیا ب ریکا عوسمان زیدانی بۆ مه‌سه‌وود بارزانی هاتبوو هه‌نارتن، عوسمان زیدان ی ل 23 ی ته‌باخی 1986 ئ نامه‌ گه‌هاندبوو و باس ل

سه‌زادانا نه‌وان ریکگرایه‌ ئه‌وین هاتینه‌ دناڤ تورکیا و خه‌لکی سفیل و سه‌رباز کوشتین ئه‌ف بزاقه‌ نه‌ دژی خه‌لکی سفیل یی کوردین عیراقی بوویه‌، پێدقیه‌ تورکیا بی ده‌نگ نه‌مینیت هه‌مبهر ریکگران و ئه‌فه‌ به‌رفاتیکنه‌ ژ خوه‌"، و پیکول کربوو گومانین ئیرانی ده‌رباره‌ی هاریکاریا تورکیا بۆ عیراقی لاده‌ت و دیارکرن ئه‌ف هه‌زه‌ بی بنیاته‌ و نه‌قهره‌ ل سهر هه‌لوسته‌ی خوه‌ بی بی لایه‌ن دی به‌رده‌وام بیت، د به‌رامبه‌ر دا ئیرانی دیارکرن که‌س دژی ئۆپهراسیۆنا تورکیا نه‌وا دژی په‌که‌کی نینه‌، وه‌زیر ئه‌ده‌رقه‌ بی ئیرانی ژ خه‌له‌فغو غلوی داخوژا کرن ئه‌ف ئۆپهراسیۆنه‌ نه‌هینه‌ دووباره‌کرن (Milliyet, 13936, 28 Agustos 1986)، هه‌روه‌سا ئیرانی بۆ خه‌له‌فغو غلوی دیارکرن پێدقیه‌ تورکیا بۆ چاره‌سه‌ریا ئاریشه‌یین خوه‌ بین نافخویی ریکین سیاسی بکاربینیت نه‌ بین له‌شه‌ری و دیارکرن ب دیتا ئیرانی عیراق پتر مفای ژ ئه‌فان ئۆپهراسیۆنان دبیینت ژ مه‌رما تورکیا پی هه‌می د به‌رامبه‌ر دا خه‌له‌فغو غلوی گوته‌: "مه‌ به‌رژوه‌ندیین ل که‌رکوکی هه‌ین، ئه‌م ژ نیزیکی دویچه‌وونی ل سهر هیزشین ئیرانی بۆ سهر که‌رکوکی ده‌کین و ل نیزیکی دی مه‌ هه‌لوسته‌ی خوه‌ هه‌بیت"، هه‌روه‌سا دووپاتی ل سهر په‌یوه‌ندیین ئابووری دناڤه‌را تورکیا و ئیرانیدا هاتنه‌کرن و پێشنیار دایه‌ تورکیا کو د په‌یوه‌ندیا خوه‌دا ل گه‌ل عیراقی هه‌می ده‌مان یا هوشیار و به‌ره‌ف بیت (سه‌لیم، 2017، 136)

هه‌لبه‌ت ئه‌ف هه‌لوسته‌ی ئیرانی ته‌سته‌کی سه‌روستی یه‌ کو ئیران هه‌لوسته‌ی هه‌مبهر هیزشا تورکیا کوردستانا عیراقی وه‌رگرت؛ چونکی ئیران ل ئه‌وی ده‌می هه‌فه‌یه‌مان ل گه‌ل کوردین کوردستانا عیراقی هه‌بوو، و ئه‌فه‌ پشته‌فانییه‌ بۆ بزاقا کوردی ل عیراقی، له‌مورا مه‌سه‌وود بارزانی بروسکه‌یین سوپاسیی ئاراسته‌ی سه‌روک کوماری ئیرانی عه‌لی خامنه‌ی و سه‌روکی ئه‌نجومه‌نا شورایا ئیسلامی یا ئیرانی عه‌لی نه‌که‌بهر هاشمی ره‌فه‌سهنجانی (1980-1989) و وه‌زیری ده‌رقه‌ بی ئیرانی عه‌لی نه‌که‌بهری ویلایه‌تی (1981-1997) و سه‌روک وه‌زیرانی ئیرانی میر حسین مووسه‌وی (1981-1989) ژ به‌ر هه‌لوسته‌ی نه‌وان ژ ئۆپهراسیۆنا ئه‌سمانی یا تورکیا و مه‌ترسیا ل سهر مله‌ته‌تی کورد و به‌زاندنا سه‌روه‌ری و ئه‌سمان و زه‌مین کوردستان کربوو و گوته‌: "ئه‌و دوژمنکاری و هه‌ره‌شه‌یا تورکیا ئه‌نجام دای چ به‌هانه‌یه‌ک بۆ نینه‌ ژ به‌ی به‌هانه‌یا نه‌ روه‌ا بۆ هاریکاری و پشته‌فانیا رژیما فاشی ل به‌غدا، پشی سه‌روکدین به‌غدا نه‌شیای ب رۆلی خوه‌ رابن و ئه‌رکی خوه‌ به‌ج به‌ین" (نێروه‌یی، 2019، 400)

4.3. هه‌لوسته‌ی کوردین نافخو و ده‌رقه‌ ژ ئۆپهراسیۆنی:

سه‌باره‌ت ئه‌فی ئۆپهراسیۆنی لایه‌نین کوردی بین سه‌ره‌کی هه‌ردوو سه‌روکین کوردستانا عیراقی مه‌سه‌وود بارزانی و جه‌لال تاله‌بانی نه‌رازیبوونا خوه‌ هه‌مبهر ئه‌فی ئۆپهراسیۆنی دیارکرن و عیراق تاوانبارکرن کو تورکیا ب ریکا ریککه‌فتنه‌ما ل گه‌ل عیراقی ئه‌ف ئۆپهراسیۆنه‌ بۆ سهر کوردستان ئه‌نجام دایه‌ (زه‌نگاری ده‌نگی یه‌کیته‌ی شورمه‌شگیزانی کوردستان، 12، ئاب 1986)، و حکومه‌تا به‌غدا تاوانبار کر کو ریک ب هیزین تورکیا دایه‌ بۆ هاتنا فروکه‌یین تورکیا بۆ ناڤ ئاڤا کوردستان، د ئه‌نجامدا چ زیان ب گیانی خه‌لکی نه‌ که‌فته‌یه‌، به‌لی راگه‌هاندبوو دی پێشمه‌رگه‌یین کوردان به‌رده‌وام بن دژی رژیما به‌غدا یا دکتاتور و رژیما تورکیا یا فاشی (آخبار کردستان، 147، اب 1986)، هه‌لبه‌ت کارتیکنه‌ ئه‌فی

سنووری تورکیا ب ناڤی (محمد محمد Muhammed) ب پلهیا سهرهنگ هاتیوو دهف ئهوان و ب گرنگی باس ل رهوشا سنووری و بارودوخی دهقهری کربوون و همدوو لایمانا ئامادهیا خوه بۆ بهیزبوونا پهیوهندیین دناقبهرا ئهوان دا دووپات کربوون (بارزانی، 2021، 512)

همهوسا بۆ دووپاتکرنا ههلویستی خوه ههمبهر تورکیا ل چریا دووی 1986 ئی درادیویا دهنگی کوردستان دیارکر ئارمانجا مه نه دامهزراندنا ئیکهتیهکا دیموکراته و دیارکربوو کو نه ب تنی بۆ مللهتی کورد خهباتی دکهن بهلکو خهباتا ئهوان بۆ مللهتی عهرمب ژری یه ئهوین ل ژیر حوکمی سهدام حسینی دژین و بزافا کوردی نه دژایهتی و سهرهلانکه و مک رژیم به عس دهمته دیارکر و ئارمانجا کوردان ئهوه خهباتی بکهن بۆ دامهزراندنا ئیکهتیهکا ههقیشک کورد و عهرمب ب برایهتی تیدا بژین و ئهف ئیکهتیا یا فیدرال دئی گههیهته سهر بهخوییا راستهقینه و ئهف چهنده د میدیا یا تورکیا هاتیوو دیارکر (Cumhuriyet, 22342,7 Kasım 1986)

ژلایهکی دیقه ئیکهتی نشتیمانی کوردستان ل ژیر ناڤونیشانی "ریکههتتا فاشییان" ههلویستی خوه ههمبهر ئوپراسیونا تورکیا دیارکر و ئیدانهیی ماییتکرنا تورکیا کر، ئیکهتی ئامازه ب وی چهندی کر کو تورکیا هاتیو دناف سنووری کوردستانی دا و هیرشی گوندین کوردستانی بین کوردشین کرینه و ئهگهری قی دهستدریژی عیراق دیارکر، ئهوا ریک بهیزین بیانی دای ماییتکرنا د چارمنقیسی عیراقیدا بکهت و توندی کریرین تورکیا ئیدانهکر، و دیارکربوو: "بۆ ماوهیی شش سالانه رژیم عیراقی ب تومته (ماییتکرنا ئیرانی د کاروبارین عیراقی بین ناڤخویی دا) شهری دژی ئیرانی دکهت بهلی د ههمان دهمدا عیراق ههفکاری ل گهل دهستهلاتدارین تورک دکهت بۆ ماییتکرنا تورکیا ب شپوهیهکی کارا ل کوردستانا عیراقی سهرمرای هندی عیراق یا ناگههده ژ حهزا تورکیا و سیاسهتا تورانی یا کهفن ل سهر بدهستقهینانا ویلایهتا مووسل ئانکو کوردستانا عیراقی یا نوکه و زیدهکرنا وی ل سهر دهولهتا خوه یا فاشی، ئهف ئوپراسیونه رامانا نههیلانا سهرومری و سهر بهخوییا عیراقی یه ل سهر ناستی جیهانی، عیراق و تورکیا ب شپوهیهکی ههقیشک فشاری ل سهر کوردستانی دکهن، بهلی مللهتی کورد و ئوپوزسیونا عیراقی دئی بهرهنگاریا فان هیرشین فاشی و دکتاتور ل دهقهری کهن بۆ بدهستقهینانا دیموکراتیی بۆ مللهتی عیراقی و ئازادی بۆ مافی چارمنقیس بۆ مللهتی کورد" (الشراره، 8، اب 1986)

همهوسا ل ئهلمانیا قوتایی و پهناهرین کورد و مک نوینهرین سهدان کوردین ل ئهلمانیا ل هندهک باژیرین وی وهلاتی خومپیشاندان ل بارمگایین هندهک ریکخراو و پارتان بۆ پیشاندانا تورهیی و بیزاریا خوه ههمبهر دهستدریژییا تورکیا بۆ سهر گوندین کوردستانی کربوون و د رادیویا (کولن) یا ئهلمانیدا هاتیوو د فان خومپیشاندانا کوردان بهیانهک بهلاڤکربوون کو حکومهتا تورکیا کومکوزی ههمبهر کوردان جیهیجی دکهت، همهوسا د میدیا یا قوبرستی دا باس ل قی ئوپراسیونا تورکیا هاتیووکر و داخواز ژ ریکخراوین مافی مروقی ل ئهروپا کربوون نوینهرین خوه رهوانه کوردستانی بکهن ههتا کو ب چاقین خوه نهجامی هیرشا تورکیا یا ئهسمانی ببینن؛ چونکی راگههاندنا تورکیا ئهجامین رویدانی دویژ راستیی دابوون

وی چهندی کربوو کو نابیت بارزانی و پيشمهرگه هاریکاریا پهکهکی بکهن و تیدا هاتیوو: "نابیت ب چ رهنگان تو یان ب ریکا پيشمهرگهیان هاریکاریا پهکهکی بکهی، ههر چالاکیهکا دژی مه یان ههقهه لاتین مه ل ناڤخو یان دهقهی تورکیا بهیت کرن دئی تورکیا تولا وی ژ وه فهکهت، ئهگهر تو یان پارتا ته هاریکاری ژ دهولهتهکی وهرگرن و ب قی هاریکاری چالاکیی دژی مه بکهن، پشتی قی بریاری حکومهتا مه ناگههدهاریا وه ناکهت و دئی ته و پيشمهرگهیان و مللهتی ته ژ ناکهت بهت، همهوسا حکومهتا مه گوهداریا ژ وهلاتان ناکهت و ههر تشتهکی پیدقی بیت دژی وه دئی نهجام دهمت و دهست ژ چ تشتی بهرنادهمت"، ئهف نامه رژدبوونا تورکیا دیارکربوو و بۆ پارتیی دیاربوو ریکههفتن و پهیوهندی پارتی-پهکهکی زیان گههاندینه پارتیی و ئهفه بوویه ئهگهری ئالوزبوونا پهیوهندی د ناقبهرا پارتی و پهکهکی دا، لهورا ئیکسهر پشتی بروسکیا تورکیا، مهسعوود بارزانی ل 24 ی تهباخی 1986 ئی ب ریکا لقا ئیک بهرسقا بروسکیا سهرۆک ئهرکانی تورکیا دا و تیدا دیارکر بوو کو پارتیی چ پهیوهندی ب ئهوان چالاکیین د ناڤ تورکیا دا و دژی بهرژموندیا تورکیا دهینه کرن نینه و خهباتا پارتیی و پيشمهرگهیان دژی حکومهتا عیراقی یه بۆ ب دهستقهینانا مافین رهوا بین کوردان د چارچووئی عیراقیدا و گهل تورکیا ژ کیشیهین ناڤخویی بهرپرسه، همهوسا بارزانی ئامازه ب وی چهندی دابوو کو هاریکاریا چ لایهنان نهکرینه ل ناڤخو و دهقهیی تورکیا و چ بنکهمین دوژمنتین تورکیا دناڤ کوردستانی دا نینه بهلکو ئهفه ب تنی بههانه بوو و گوت "ئهم بهرپرسایهتیا چ لایهنان وهرناگرین و ههمی ئهوه دمنگوباسین د ناگههدهارکرنا وهدا هاتین رهم دکهین و چ بنهمایهکی راست بۆ نینه"، ب شپوهیهکی گشتی مهسعوود بارزانی و کورد دژی ههر دهستتیهومر دانهکا بیانی بوویه د ناڤ ناخا کوردستانا عیراقی دا لهورا د بهرسقا خوهدا بۆ تورکیا دیارکر کو دهستتیهومردانا تورکیا و توپیارانکرنا بنکهمین پارتیی ب فروکهمین جهنگی بین تورکیا کارمکی دوژمنکارانه یا ناشکهرايه دژی بزافا کوردی و سهرومریا ناخا عیراقی، همهوسا دیارکربوو بهرگری کرن ژ مافین رهوا بین مللهتی کورد مافین سروشتینه و دئی ب ههمی شپوهیان ل سهر بهرگری ژ سهرومریا نشتیمان و مللهتی کورد و سهرومریا نشتیمانی د چارچووئی ناخا عیراقی دا بهرهموم بن و دژی ههر دهستدریژیها بیانی راوهستن (بارزانی، 2021، 511)

پشتی قی بهرسقی تورکیا داخوازا ههقیبتی ل گهل پارتیی کربوو و پارتیی ژری پهسهند کربوو، ل رۆژا 28 ئهیلولی 1986 مهسعوود بارزانی سهردانا گوندی دزگه ل دهقهری نێرووی ژووری کر و ئهحمده بهگ ل گهل دوو بهرپرسین دی هاتیووون و خوه و مک هنارتیی تورکیا دابوون نیاسین، کومبوون دناقبهرا مهسعوود بارزانی و هنارتیین تورکیا هاته سازکر و د کومبوونیدا ب وردی باس ل بارودوخی دهقهری و کیشیهین سنووری و پهیوهندیین د ناقبهرا همدوو لایان دا کرن و همدوو لایمان گرنگی یا پهیوهندی دناقبهرا کوردان و تورکیا دا دووپات کرن و مهسعوود بارزانی جهخت ل وی چهندی بۆ تورکیا کربوو کو ب چ شپوهیان کورد مهترسی و ههرمه نینه بۆ سهر تورکیا و شپهرهتا ئهوان بۆ پهکهکی ئهوه کو د سنووری ئهوان دا چالاکیین سهربازی نهکهن، همهوسا پشتی ئهقی چهندی ل رۆژا 20 کانوونا ئیک 1986 ئی (عمریف یاسین) ی راگههاندبوو ل سهر داخوازیا بهرپرسی گشتی یی خالین

بۆ بهرژموهندین هەردوو وەلاتان یێن هەڤێشك دژی بزافا كوردی، ئەف ئۆپەراسیۆنە ژلایی توركیاڤه ژبلی هەبوونا كریارین پەكەكێ ل سەر سنوورین توركیا-كوردستانا عیراقی، ماییتیکرنا سەربازی یا توركیا پشكەكا گرنگە ژ سیاسەتا توركیا هەمبەر كوردستانا عیراقی ب مەرەما رێگری كرن ل پەیدا بوونا هەر ئاستەكێ سیاسی یێ كوردان، ژلایەكێ دێڤه فاكتمەئ شەڕ عیراق-ئێران و پشتهڤانی و هاریکاریا ئێران بۆ كوردان هیزا كوردان زیدەتر كریو هەتا وی ئاستی بزافین كوردان ب هاریکاریا ئێران ببوون مەترسی ل سەر بهرژموهندین ئابووری نەخاسەمە هێلا پترۆلی (كەركو-یومورتالك) و سیاسی گرنگیا كەركوك و كوردستانا عیراقی بۆ توركیا، دیسان كونترۆلا قی دەڤەئ ژلایی ئێران قە توركیا نیگەرەن كریو، بەلێ ژلایی عیراقیڤه عیراق د بارودوخی شەڕ ل گەل ئێرانیدا بوو و كونترۆلا كوردستانا عیراقی ب زحمەت كەفتبوو و كوردان شیاوو قی بارودوخی رژێما بەغدا ب دەلیڤه ببین و هیزین خوە بهرفەرە بکەن لەهەرا ب ریکا قی ئۆپەراسیۆنی عیراق د نیازا لاواز کرنا کورداندابوو، خالا دیتەر ئەوا کو عیراق نەچاردکر ب هەمی ماییتیکرین توركیا رازی ببیت هەناردەکرنا پترۆلی ب ریکا توركیا و هاتنا داهاوەکێ باش بۆ پیدڤین شەڕ عیراق-ئێران بوو، ب قی رەنگی بهرژموهندین هەردوو وەلاتان گەهشتە ئێک.

ل توركیا ئەڤی ئۆپەراسیۆنی دەنگڤەدان هەبوو و پارتین توركیا باس ل قی ئۆپەراسیۆنی کربوون و دەم و شیوازی ئەوی هەلسەنگاندبوون و رەخنە ل حکومەتی گرتبوون کو بیی فەرمان ژ پەرلەمانی دەرکەڤیت هاتیە ئەنجامدان لەهەرا د ئەنجامدا ئەڤان ئۆپەراسیۆنان شیوازمکی فەرمی ب خوەڤەدیت و فەرمانەك ژ لای ئەنجومەنی توركیاڤه هاتە پەسەندکرنا بۆ کریارین توركیا یێن داهاوو، دیسان ئەڤی ئۆپەراسیۆنی کارڤەدان ل دەڤ کوردان پەیدا کربوو ب تایبەتی پارتی دیموکراتی کوردستان؛ چونکی ل دەڤەئ پارتی دیموکراتی کوردستان ل دەڤەرا بەهیدیان هاتبوو ئەنجام و توركیا ب فەرمی پەكەكە وەك ئەگەر سەرکێ دابوو دیارکرنا بەلێ د راستیدا ئەگەر سەرکێ پیوەندی و هەڤکاریا دناڤهرا پارتی و پەكەكێ دابوو و توركیا دڤیا ب قی ئۆپەراسیۆنی وەكو هوشداریەكێ بدەتە پارتی کو ریکێ ب پەكەكە نەدەن و هاریکاریا ئەوان نەکەن، واتە توركیا د دویچوونا خوە یا نیزیکیا بۆ بزافا کوردی داخاودکر كونترۆلی یان هەر چ نەبیت سنووران بۆ بزافا کوردی ب دانیت. و بەلگە ل سەر ئەڤی چەندێ هەتا ئەو پارتین چەپ یێن رەخنە ل شیوازی ئۆپەراسیۆنا توركیا گرتین بلی ل گەل وی چەندێ دیارکربوون پیدڤیه ریک ل بزافین پەكەكێ بهیتە گرتن

5. پاشەبەند، نەخشە

نەخشەیی گوندین قەزا زاخو - دەڤەئ سنوور کوردستانا عیراقی

دیارکرنا و میدیا جیهانی ئەڤ ئەنجامە ژ راگەهاندنا توركیا وەرگرتبوون، هەروەسا ل فەرەنسا نیزیکی (50) پەنابەزین کورد خوە پیشاندان ل 18 ی تەبای 1986 ل بارەگایی پارتا سوسیالیستا فەرەنسی کرن و نەرازیبوونا خوە هەمبەر هێرشا توركیا دەربرین، لەهەرا پارتا ناڤیری ئۆپەراسیۆنا توركیا بۆ سەر کوردستانێ ئیدانەکر و داخاوا چارەسەر کرنا دۆزا کوردی ب شیوەی دیموکراتی کر (اخبار کردستان، 147، اب 1986)، بەرامبەر ئەڤی چەندێ توركیا پیوەندی ب نوینەراتین خوە ل ئەوروپا کرن ژ بۆ پاراستنا بهرژموهندین توركیا و بهرەڤین خوە پاراستن ل بالیوزخانەین توركیا ل ئەوروپا زیدەتر لئ کربوو (Cumhuriyet, 22263, 20 Augustos 1986)

د رادیویا (بی بی سی BBC) ی دا دەنگوباسی ئۆپەراسیۆنا توركیا هاتبوو دیارکرنا، تیدا وەسا هاتبوو راگەهاندن کو ئەڤ ئۆپەراسیۆنە د بهرژموهندیا عیراقی دایە و هەردوو دەولەت عیراق و توركیا شەری دژی کوردان دکەن و ژبەر ئەڤی چەندێ عیراقی نەرازیبوون دژی قی ئۆپەراسیۆنی دیارنەکرێ، هەروەسا ئازانسا ئەمریکی یا (AP) و ئازانسا فەرەنسی یا (AFP) دەنگوباسین قی ئۆپەراسیۆنی دیارکربوون و ژیدەرێ قان راگەهاندن پیرانیا جاران ژ میدیا توركیا بوویه لەهەرا دەنگوباس ل دویڤ راگەهاندنا فەرمی یا توركیا دیارکربوون (Cumhuriyet, 22262, 16 Augustos 1986)

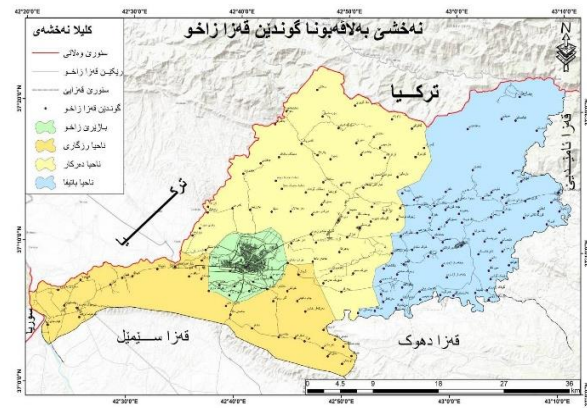
سەبارەت ئەڤی ئۆپەراسیۆنی دیاردبیت سیاسەتا توركیا د ئەڤی ماوەی هەستیاردا جەخت ل سەر چەند رویدان و بابەتین سەرەکی دکر، ئێک ژ گرنگترین رویدانان شەڕ عیراق-ئێران و کارتیکرنا ئەڤی شەری ل سەر هەڤسەنگیا سیاسی یا دەڤەئ و کاریگەریا ل سەر بهرژموهندین توركیا یێن ئابووری ب تایبەتی بهرژموهندین پترۆلی بوو، خالا دیتەر یا گرنگ د ئەڤی سیاسەتیدا بارودوخی شەڕ ناڤیری ئەوا بوویه ئەگەر لاوازی كونترۆلا حکومەتا عیراقی ل سەر کوردستانا عیراقی و دەڤەئ سنووری و بهرفەرەبوون و بهیز بوونا بزافین کوردان ل کوردستانا عیراقی و کریارین پەكەكێ ل توركیا و هاتنوجوونا ئەوان ل دەڤەئ سنووری یێن توركیا، خالا دی یا گرنگ بابەتی ئێران و ماییتیکرنا و هەڤکاریا ئەوی ل گەل کوردین کوردستانا عیراقی ببو مەترسی ل سەر بهرژموهندین توركیا و ل سەر ئیکپارچەیی و ئاسایشا توركیا و ئەڤی چەندێ نە ئارامی ل دەڤ توركیا پەیدا کربوو لەهەرا توركیا رابوو ب ئەنجامدانا ماییتیکرنا سەربازی یا ئەسمانی ب مەرەما لیدانا کەمپین پەكەكێ و دانا هوشداریەكێ بۆ بزافا کوردی، د ئەنجامی ئەڤی ئۆپەراسیۆنیدا سەرەرای هەبوونا بوچوونین جودا دناڤ مەیدانا سیاسی یا توركیادا، بەلێ ژبەرکو بابەت ب کوردانڤه پیوەندیدار بوو لەهەرا پیرانیا بوچوونان ل سەر وی چەندێ كوك بوون کو ئۆپەراسیۆن بهیتە کرن، بەلێ ب ئاگەهاریا ئەنجومەنی توركیا بیت واتە ئەگەر بابەت کورد بیت دەستەلەتدار و ئۆپۆزسیۆن د گەهە ئێک ئەنجامان.

4. ئەنجام

پشتی ئەنجامدانا قەکۆلینی دیاربوویه ئۆپەراسیۆن و هێرشا ئەسمانی یا توركیا ب هایداری و ریکەڤتتا ل گەل عیراقی دژی بزافا کوردی پشتی عیراقی نەشیایی كونترۆلی ل سە ر کوردستانا عیراقی بکەت هاتیە ئەنجام دان، ئەڤەژی دزڤریت

و پاسهوانین ب حمزا خوه پشکداربووین، بنیره:
(Önder, 2015, 52)

(4) سهروکی لیبیا موعمر قزافی باس ل ئهوی چهندی کریه کوردستان هاتیه دابهشکر و پشتهقانی مافی چارنقیسی کوردان دکمت و ژلایی ئایدولوجی فه قزافی پشتهقانی بزاڤا کوردی ل عیراقی و سمریهخوییا کوردستانی کریه ول سالا 1981 ئ قزافی د هندک رونکران دا ئهف هزروبیره بهلافکربون (الشرارة، 1، 1981)، ب تایبیتی پیومندیین سهروکی لیبیا ل گهل پارتی دیموکراتی کوردستان د ئاستهکی باش دابوون و ل سالا 1982 ی بۆ ئیکهم جار ئیدریس بارزانی سهرمانا لیبیا کربوو، پشتی فی چندی ل سالا 1984 ئ ل سهر بانگههشتنامیهکی ژلایی بالیوزخانیا لیبیا بۆ ئیکهم جار مهسعود بارزانی و کومبون ل گهل بهرپرسین لیبیا کربوو و تیدا باس ل بارودوخی گشتی یی دهقیری و بزاڤا مللهتی کورد هاتوو کرن و د ئهجمای کومبون دا بریاردابوون نوینهرایتیا پارتی ل وهلاتی لیبیا بهینه قهکر و بۆ ماهیهکی نازاد بهرواری ومک نوینهری پارتی ل وی وهلاتی بوو، ههروهسا ل 10 چریا ئیک 1985 ئ شاندهک ژ وهلاتی لیبیا سهرمانا لقا ئیک و مهکتبا سیاسی یا پارتی دیموکراتی کوردستان کربوو و ههقیتین دناقبهرا پارتی و شاندی ناقبیدا پهیدابوون، بملی د قان سهرمانان دا ژلایی ماددی و دارایی فه چ دهسکهفت نهبوون بتنی باس ل پیومندیین ههردوو لایان هاتووکر، د چارچووقی پیومندیین دووقولیدا ل 26 ی کانوونا ئیک 1985 ئ ئیدریس بارزانی ب سهروکاتیا شاندهکی پیکدهات ژ (فلهکهددین کاکهیی، نازاد بهرواری و عوسمان قازی) گههشتیبون لیبیا و د ئهقی سهرمانیدا دهسکهفتین باش ههبوون و بریارا هاریکاریا چهکی بۆ پارتیی دابوو و ههر ل لیبیا ئیدریس بارزانی ههقیتین ل گهل (موحسین رهفقدووست) وهزیرئ سوپایی پاسداران یی ئیرانی کربوو و بریاردابوو ئهوان چهکان بۆ پارتیی قهگههزیت (بارزانی، 1، 2021، 500)، ههروهسا دهمی کومبوونا (بهرمیی شورمشگیری یی نههمیهی عمرهیی) ل سالا 1985 ی ل بنغازی هاتیه بهستن قزافی پشتهقانیا خوه بۆ سمریهخوییا کوردستانی دیارکربوو کو پیدقیه خهباتی ژ بۆ رزگاریا کوردان و پشتهقانیا خوه بۆ سمریهخوییا کوردان راگههاندبوو (Cumhuriyet, 22263, 20 Ağustos 1986)، دناقبهرا رۆژین 5-9 شوباتی 1986 ئ ئیدریس بارزانی سهرمانا لیبیا کربوو و پشتی هینگی ل 13 شوباتی نامهیهک ژ لیبیا بۆ مهسعود بارزانی هاتوو هنارتن و ب ئهقی نامهیی هاتوو بانگههشتکر کو سهرمانا تهرابلووسی بکمت ب مهرمما پشکداریکر د کومبوونا بزاڤین رزگاریخوایین جیهانی دا نهوا ل نادارا 1986 ی هاتیه بهستن، د ئهجماد ل دویف داخوایا دهولتا لیبیا ل 14 ئاداری 1986 ئ مهسعود بارزانی گههشتوو لیبیا و موعمر قزافی پششوازی ل مهسعود بارزانی و شاندی ل گهل بۆ تهرابلستی کربوو ژ بۆ پشکداریکر د کونگری نافدهولتیدا ل تهرابلستی (بارزانی، 1، 2021، 503)، دناقبهرا 15-18 ئاداری 1986 ئ ب پشکداریا زیدتر ژ 300 بزاڤ و ریکخراو و دهولتان هاتیه سازدان و د فی کونگرههیدا هژمارهکا زۆر یا شانین حکومت و ریکخستن و بزاڤین رزگاریخوای ل سهرانسهری جیهانی ژ ئهوان سوریا، ئیران، کوریا، ئهسیوبیا، قیههتنام پشکداربوون، ل رۆژا 15 ئاداری کونگره دهستپیکربوو و ژلایی قزافی فه هاتوو قهکر و ل



(سهلاحهددین، 2023)

6. پهراویز

(1) مافی (دویفچوونا گهرم- المطاردة الساخنة- Sıcak Takip) ئانکو مافی دویفچوونی ب دوبراتیا (10 كم) دناڤ دهولتا دیر دا هیه، دویفچوونا گهرم مافهکی یاسایی یه پرانیا جاران د یاساین دهریایی دا دهینه جیههیکرن بهلی هندک جاران د یاساین عهردی دا ژ دهینه جیههیکرن رامانا وی ئهوه دویفچوونا کهسین یان گروپین تاوانهک د دهولتهکی دا ئهجماداین و دهولت دویفچوونا ئهوان د دهولتهکا دیر دا بکمت بهلی مهرجی سهرمی ئهوه ئیکسهر پشتی تاوانی بهینه کرن بئی ناڤهر بکههقی و رهزامهندیا دهولتا دویفچوون تیدا دهینهکرن بهینه و مرگرتن (Sileli, 2005, 124)

(2) ل شوباتا 1983 ئ (ریکههقتننا ههفکاری و ئهمناسنووری (Sınır Güvenliği ve İşbirliği Anlaşması) دناقبهرا تورکیا و عیراقی دا بۆ ماهیهی پینچ سالان هاته نیمزاکرن، ل دویف بهندین فی ریکههقتی ب مهرجی و مرگرتنا دهستووری ههردوو لایان مافی (دویفچوونا گهرم- المطاردة الساخنة Sıcak Takip) ب دوبراتیا (10 كم) دناڤ دهولتا دیر دا هیه، پشتی ئوپهراسیونا 1983 ئ ریکههقتنا " پرتوئوکولا ئهمنی تورکیا-عیراق" ل 15 چریا ئیک 1984 دناقبهرا ههردوو وهلاتان دا هاته نیمزاکرن، ئهف پرتوئوکوله بهردوامیا ریکههقتنا سالا 1983 ئ، بملی جوداهیا فی ریکههقتی ل گهل یا سالا 1983 ئ ئهوبوو، مهرجی پهسهندا دهولتا بهرامهر د فی ریکههقتی دا نههیلان و بهی رنگی تورکیا مافی یاسایی یی پیدقی بۆ ئوپهراسیونین ل داهاتوو ل دهقیرین سنووری تورکیا (Öztürk, 2010, 118; Reçber, 2007, 21).

(3) ئیک ژ شیوازین بهرهنکاریا تورکیا دزی پهکهکی پهیرموکرنا سیاسهتا پاسهوانین گوندان بوو ئهف چهنده پهیدابوو پشتی بهیزبوونا پهکهکی ژلایی سیاسی و سهربازی قه ب تایبیتی کریارا 15 تهباخی 1984 ئ ل ئهروخ و شهمدینان، حکومهتا تورکیا ژ بۆ سهرمدهریکر ل گهل هیزشین پهکهکی پشتبهستن ل سهر هیزا نافخوییا دهقیرئ کر و خهلی دهقیرئ دزی بزاڤا کوردی بکارینا و ل 26 ی ئاداری 1985 ئ ب یاسایا ژماره (3175) و یاسایا گوندان یا ژماره (442) یا ماددی 74 ئ هیزین (پاسهوانین گوندان - قوروجوین گوندان Köy korucuları) ژ ئهندامی عهشیرهتین کورد ل تورکیا دامهزراندن و پیک دهین ژ دوو شیوازان پاسهوانین بهرومخت

نیرومیی، پ.د. عملی تەتەر، 2019، بزافی رزگاریخوازی نەتەرەیی کورد
له کوردستانی عێراق له سالهکانی جەنگی عێراق-ئێران دا (1980-
(1988)، 2، دهوك

2.4.7 پەرتووکی ب زمانی تورکی:

ABBAS, Dr. Ziya, 2022, “ Türkiye - Irak İlişkileri”,
editörler: (Tuğluoğlu, Fatih), (Yıldırım, Cihat),
(Okumuş, Osman), 20. Yüzyılda Türkiye –
Ortadoğu İlişkileri, 2. Baskı, Ankara

MARCUS, Aliza, 2015, Kan ve İnanç PKK ve Kürt
Hareketi, Çev: Ayten Alkan, İstanbul.

ÖZDAĞ, Prof. Dr. Ümit, 2018, Türk Ordusunun Kuzey
Irak Operasyonları, Ankara

ÖNDER, Mehmet Seymen, 2015, Devlet ve Pkk
İkileminde Korucular, İstanbul.

3.4.7 پەرتووکی ب زمانی فارسی:

- الیما، بنوار، 1999، آخرین مستعمره بحران کردستان ترکیه از آغاز
تاکنون، تهران

- نقدی نژاد، حسن، 2009، روابط ایران و ترکیه؛ حوزه‌های همکاری و
رقابت، تهران

4.4.7 پەرتووکا ب زمانی عەرەبی:

- حسن، د. جرجیس، 1990، تركيا في الاستراتيجية الامريكية بعد سقوط
الشا، ط 1، د.م.

5.7 نامه و تیزین زانکۆین:

1.5.7 ب زمانی تورکی:

KARAKOÇ, Jülide, 2009, türkiye'nin dış politikasında
kürt sorununun etkisi 1980'lerden bugüne, doktora
tezi, Ankara üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü
uluslararası ilişkiler anabilim dalı, Ankara.

ÖZTÜRK, Onur, 2010, türkiye-ıraq ilişkileri ve kürt sorunu
(1926-1990), yüksek lisans tezi, ankara üniversitesi
sosyal bilimler enstitüsü uluslararası ilişkiler
anabilim dalı, Ankara.

SİLELİ, Turan, 2005, 1958'den Günümüze Türkiye-Irak
İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana
Bilim Dalı, Isparta.

2.5.7 ب زمانی کوردی:

- سه‌لیم، هه‌ژین کهمال، 2017، هه‌لوێستی تورکیا ژ شه‌ری عێراق-ئێران
1980-1988 فەکۆلێنه‌کا میژوویی-سیاسی، نامه‌یا ماستەر،
کۆلیژا زانستین مرقایمێ، زانکویا ده‌وک، ده‌وک.

6.7 چاڤیکه‌فتن:

- عبدالله، عه‌بدولکه‌ریم فه‌رحان، 12 ئه‌یلول 2024، گوندێ که‌شانی (ده‌قه‌را
گۆلیان) زاخو، 1951

7.7 نه‌رشیف (نه‌خشه‌):

- سه‌لاحه‌ددین، خاله‌ یوسف، 2023، (نه‌خشه‌ی گوندین قه‌زا زاخو - ده‌قه‌رین
سنووری کوردستانا عێراق)، پشکا جوگرافیا، کۆلیژا پهرمهرده‌،
زانکویا زاخو، زاخو

- رزگاری ده‌نگی یه‌کێتی شوهره‌شگیرانی کوردستان، 12، ئاب 1986

- رزگاری ده‌نگی یه‌کێتی شوهره‌شگیرانی کوردستان، 8، ئادار 1986

- رزگاری ده‌نگی یه‌کێتی شوهره‌شگیرانی کوردستان، 14، ئه‌یلول 1986

3.2.7 رۆژنامه‌یین ب زمانی عەرەبی:

- آخبار کردستان، 141، اذار 1986

- آخبار کردستان، 147، اب 1986

- الشراة، العدد: 8، اب 1986

3.7 گوڤارین زانستی:

1.3.7 گوڤارین ب زمانی کوردی:

- رۆژه‌لاتی، زریان، 2006، "ته‌گه‌ری نه‌جامدانی ئۆپهراسیۆنی
سه‌ربازی تورکیا له‌ هه‌ریمی کوردستان (فاکتەر و
ئاسته‌نگه‌کانی)"، دوسێی تورکیا، ژماره: (4)، سه‌لیمانی، چریا
دووئ 2006، (ل 17-5)

- نیکبخت، سالح، 2008، "ده‌ره‌نجامی هه‌رشێی تورکیا بۆ سه‌ر خاکی عێراق"،
دوسێی تورکیا، ژماره (7)، سه‌لیمانی، کانوونا دووئ 2008، (ل 7-
27)

- غه‌فووری، وریا، 2015، "په‌وه‌ه‌ندییه‌کانی ئێران و عوسمانی/تورکیا و
فاکته‌ره‌ کاریه‌گه‌ره‌کان"، دوسێی تورکیا، ژماره: (11)،
سه‌لیمانی، چریا دووئ 2015، (ل 37-52)

- پێشه‌نگ، ئاب 1986، "به‌یاننامه‌ی جود ده‌باره‌ی ده‌ستدریژیه‌که‌ی
تورکیا"، گوڤاری راگه‌یانندی پارتی دیموکراتی کوردستان، 12،
ئاب 1986، (ل 20-21)

2.3.7 گوڤارین ب زمانی تورکی:

KEKEVİ, Serkan, 2016, “ Yakın Dönem Türkiye-İran
İlişkileri”, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: xxxv, Sayı 1, ss. 33-
66.

ÖZDEMİR, Seçil, 2020, “ İran-Irak Savaşı : Türkiye
sınırlarında Terörizme Etkisi”, Akademik Bakış
Dergisi, Cilt: 13, S. 26, Yaz 2020, ss. 49-80.

REÇBER, Kamuran, 2007, “ Türkiye'nin Irak'ın
Kuzeyi'nde Sınır Ötesi Operasyon ve Sıcak Takip
Hakkı ”, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi,
Cilt 3, No: 9, ss. 16-17.

4.7 پەرتووک:

1.4.7 پەرتووکی ب زمانی کوردی:

ئالسن، رابرت، 2013، په‌وه‌ندی ئێران و تورکییه‌ و مه‌سه‌له‌ی کورد،
و: حامید ره‌شیدی زه‌ره‌زا، ب.ج.

بارزانی 1، مه‌سه‌عود، 2021، بارزانی و بزوتنه‌وه‌ی رزگاریخوازی کورد
شوهرشی گولان 1990-1975، ب.ج، به‌رگی چاری، به‌شی ئێکی

بارزانی 2، مه‌سه‌عود، 2021، بارزانی و بزوتنه‌وه‌ی رزگاریخوازی کورد
شوهرشی گولان 1990-1975، ب.ج، به‌رگی چاری، به‌شی دووئ

ره‌شید، سه‌لاح، 2017، مام جه‌لال دیداری ته‌مه‌ن له‌ لاوێتیه‌وه‌ بۆ کوشکی
کوماری، به‌شی دووهم، سه‌لیمانی.

العملية العسكرية التركية في كردستان العراق 15 اب 1986

دراسة تاريخية

الخلاصة:

تعتبر سياسة تركيا تجاه الحركة الكردية في كردستان العراق من أهم القضايا في تاريخ حركة التحررية الكردية، خاصة وأن الحركة الكردية في كردستان العراق كان لها تأثير على الحركة الوطنية في الأجزاء أخرى من كردستان. وتكمن أهمية هذه الدراسة في تقييم سياسة تركيا وإستراتيجيتها تجاه الحركة الكردية وكذلك البحث في أسباب العملية العسكرية في المناطق الحدودية لكردستان العراق وردود الفعل حولها، لذلك أولت تركيا أهمية كبيرة لمصالحها الاقتصادية في كردستان العراق، وعلى هذا الأساس فقد قامت بالتعامل مع الكرد بشكل عام وكردستان العراق بشكل خاص، ولهذا السبب فقد حصل تقارب بين العراق وتركيا، كما تم تقييم دور العراق وعوامل الحرب العراقية الإيرانية في سياق السياسة التركية. يحاول هذا البحث الاجابة على الأسئلة الآتية: هل كانت للسياسة التركية تأثير على الحركة الكردية في العراق؟ هل كانت الحركة التحررية الكردية في العراق تؤثر في الداخل التركي؟ هل تهدد تطورات الحركة الكردية مصالح تركيا ووحدةها؟ ما هي نتائج العملية العسكرية على المناطق الحدودية الكردية؟ كيف كان الموقف الداخلي والخارجي تجاه التدخل العسكري التركي في كردستان العراق؟ ولذلك فقد تم اختيار هذا البحث لتقديم دراسة تاريخية عن وضع الكرد فضلاً عن توضيح مدى تأثير السياسة التركية عليهم.

الكلمات الدالة: السياسة التركية، العملية العسكرية، الحركة الكردية، كردستان العراق، العراق وإيران.

THE TURKISH MILITARY OPERATION IN IRAQI KURDISTAN 15 AUGUST 1986

A HISTORICAL STUDY

ABSTRACT:

Turkish policy towards the Kurdish national movement in Iraqi Kurdistan is one of the key subjects of the Kurdish national liberation movement, as the Kurdish national liberation movement in Iraq has influence on the Kurdish movement in other Kurdistan parties. The main significance of this research is the evaluation of the Turkish policy and strategy towards the Kurdish movement. This study concentrates on the reasons behind declaring the military operations in the areas of Iraqi Kurdistan borders as well as its reflection. Hence, Turkey paid a great attention to its economic interests in Iraq and Kurdistan region particularly. Because of this, Turkey and Iraq have had close relationships. Also, the Iraqi role and Iraq-Iran war had been evaluated in this study. This study seeks to answer the following questions: Has Turkish policy influenced the Kurdish movement in Iraq? Has the Kurdish liberation movement in Iraq had an impact on internal affairs in Turkey? Do developments in the Kurdish movement threaten Turkey's interests and unity? What are the outcomes of the military operations in Kurdish border areas? What were the domestic and international responses to Turkish military intervention in Iraqi Kurdistan? Accordingly, this research was selected to provide a historical analysis of the Kurdish situation and to clarify the extent of Turkish policy's influence on them.

KEYWORDS: Turkish policy, Military operations, Kurdish movement, Iraqi Kurdistan, Iraq and Iran.